

PSİKO-SOSYAL AÇIDAN KARUN KISSASI (Ekonomik Olguların Tutum ve Davranışlara Etkisi)

Yusuf MACİT*

Özet

Kur'an, zaman ve mekân üstü bir üslupla başta inananlar olmak üzere bütün insanlar için değer ifade eden kavram, içerik ve karakterlere yer verir. Bu içeriklerden biri de zenginliktir. Bu makalede ekonomik bir olgu olarak zenginliğin Karun ve İsrailoğulları'nın tutum ve davranışları üzerindeki etkileşimi ele alınmıştır. Araştırma konusunun nitel paradigmaya uygunluğu sebebiyle veri toplama araçlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Temel verilerini Kur'an'da Karun kıssasını konu edinen Kasas suresinin 76-82 arası ayetlerin oluşturduğu araştırmada ayrıca söz konusu verilerle bağlantılı olarak bir kısım tefsirler başta olmak üzere amaca uygun değişik eserler ve özellikle psikoloji kaynakları doküman olarak kullanılmıştır. Makale kapsamında toplanan veriler Karun kıssasında yer alan tiplerin duygu, düşünce ve algılarını ortaya koymak, olgu ve olaylara bakış açılarını keşfetmek için betimlenmiş, temalar arasında anlamlı bağlar kurmak ve bir takım çıkarımlarda bulunmak amacıyla analiz çalışması yapılmıştır. Sonuç olarak Kur'an'da zenginlik olgusuna negatif yaklaşılmadığı; sadece zenginliğin kişisel olarak olumsuz tutum ve davranışlara, değer yitimine gerekçe oluşu tenkit edildiği görülmüştür. Nitekim Karun'un biriktirdiği serveti ondaki cimrilik ve şımarma duygusunu motive etmiştir. İsrailoğulları'ndan bazıları ise yaşadıkları çaresizlik duygusu ve içinden çıkamadıkları aşağılık kompleksiyle baş edebilmek için iç dünyalarında büyüttükleri ve olumlu bir imaj olarak algılayıp yücelttikleri Karun'un bireysel ve toplumsal çekiciliği karşısında onunla özdeşleşerek tatmin olmayı istemişlerdir ve hayal dünyalarında Karun'la yakınlık içine girmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Psiko-Sosyal, Karun, Kısas

Psycho-social Aspects of the Parable Qarun

Abstract

Quran with its style which is over time and space contains concepts, contents and characters that are valuable for all people especially those who are believing people. Wealth is one of these contents of the Quran. This article handles the impact of wealth as an economical phenomena over attitudes and behaviours of Qarun and Israelis. Document review method which is one of the tool of data

* Yrd. Doç. Dr., Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Bilim Dalı, ymacid@gmail.com

collection method has been used because of appropriateness of research topic to the qualitative paradigm. Basic data of the research has been composed of 76-82 verses of Qasas Surah in which is mentioned the parable of Qarun. In conjunction with these datum some of the written works suitable for research purpose particularly hermeneutic texts and psychological resources have been used as documents. Datum which was gathered within the scope of the article have been depicted to reveal the feelings, thoughts and perceptions of types in Qarun's parable and their point of view to the events and facts. An analysis has been performed in order to establish meaningful ties between themes and make a set of inferences. As a result, no negative approach has been found to the phenomenon of wealth in Quran but the criticism in it is that richness may causes negative attitudes, behaviors and loss in value as a personal. Indeed, the accumulated wealth of Qarun motivated his feeling of spoiled and parsimony. Besides, some of the Israelis wanted to be satisfied with the individual and social attractiveness of Qarun by identifying with an overrated and a positive exalted perceived identity of Qarun in their inner world to cope with feeling of despair they had experienced and inferiority complex that they are unable to work out and they become closer with Qarun in their imaginary world.

Key Words: Psycho-Social, Qarun, Parable.

Giriş

34 | db

Araştırmanın konusu ve problemi

Kur'an'da insanın biyolojik yaşamı yanında psikolojik tutum ve davranışları da özlü bir şekilde dile getirilmektedir. İnsanın ruhi, dini ve manevi özellikleri ve davranışları hakkında birçok kavram, konu ve ifadeye yer veren Kur'an etkileşimde bulunduğu Müslüman birey için bir iman nesnesi ve aynı zamanda önemli bir bilgi kaynağıdır. Bu etkileşim sayesinde o, Müslüman bireyin dini bilgi, duygu, düşünce ve tasavvurlarının şekillenmesinde, dini tutum ve davranışlarının oluşumunda etkin rol oynamaktadır. "Nesnel, bireyin dışında bir referansı, atıf kaynağı olmayan bir dinî inançtan söz edilemez."¹ Kur'an gibi bireysel ve toplumsal hayata yönelik önemli referanslar sunan bir atıf kaynağı anlaşılmadan, araştırılmadan Müslümanların bilişsel ve davranışsal yapıları sadece pozitivist yaklaşımlarla çözümlenemez. Bu bakımdan bireysel dini duygu, düşünce, inanç ve davranışların temel referansı olarak Kur'an'ı anlamak, olumlu veya olumsuz tutum ve davranışları, değer atıflarını bir de Kur'an'ın perspektifinden yorumlamak² ve insanlardan yapılması veya yapılmaması istenen emirlerin dindar bireyleri nasıl etkilediğini araştırmak din psikolojisinin ilgi alanı ve konuları arasındadır.³

¹ Hayati Hökekleli, (Ed), *Din Psikolojisi*, A. Üniversitesi Yay., Eskişehir, 2011, s. 31.

² Faruk Karaca, *Din Psikolojisi*, Trabzon, 2011, s. 41, 44, 45.

³ Habil Şentürk, *Din Psikolojisi*, İz Yay., İst., 2010, s. 53.

Burada esas olan, inançlı veya inançsız bir insanın ruh dünyasının değişik çizgilerinin anlaşılabilir psikolojik izah çerçevelerine yerleştirilmesidir.⁴

Kur'an kıssaları içinde yer alan karakterler de çeşitli yönlerden kişiliği tanımaya imkân sağlamaktadır. Bu özelliği itibariyle dikkat çeken kıssalardan biri de Kasas suresi 76-82 ayetleri arasında yer alan Karun kıssasıdır. Karun kıssasında ana tema zenginlik olmak üzere dünyaya bağlılık ve bunun sonucunda gelişen bir kısım temaların bireyin ve toplumun bilişsel dünyasına, tutum ve davranışlarına yansımalarıdır. Böylece Kur'an bireyin ekonomik bir olgu olarak zenginlik ve zenginler karşısında nasıl bir tutum ve davranış sergilediğini ortaya koymakta ve söz konusu ekonomik tutum ve davranışları psikolojik unsurlarıyla tanımamıza katkı sağlamaktadır. Bu açıdan makalemizde, Karun kıssasında hangi karakteristik özelliklerin, psikolojik tema ve faktörlerin gözlemlendiği, bireyin ve toplumun bilişsel dünyasının, tutum ve davranışlarının nasıl analiz edilip yansıtıldığı sorularına cevap aranacaktır. Elde edilecek bulgu ve değerlendirmelerin araştırma çerçevesinde din psikoloji bilimine katkı sağlayacağı açıktır.

Araştırmanın amacı ve önemi

Ekonomik olguların tutum ve davranışlara dönüşmesinde değişik fikir ve düşünceler, kültürel yapı ve ideolojiler, hatta hurafe ve önyargılar gibi dini inanç, dini bilgi, dini duygu ve dindarlık düzeylerinden dindarlık tiplerine kadar birçok değer ve yargının motive edici etkisi vardır.⁵ Ülgener'e göre ekonomik faaliyetler yalnızca maddi hareketlerden ibaret değildir; insanlar ekonomik faaliyetlerinin meşru olduğuna kendi kendilerini inandırmak için çok defa farkında olmayarak, manevî varlıklarından da bazı şeyler katmak ihtiyacını hissederler. İşte bireylerin ekonomik faaliyetlerinde etkili olan veya hiç değilse o faaliyetlere ahlaki meşruiyet imkânı sağlayan tasavvurların, ideallerin, ahlâk düsturlarının hepsi "ekonomi zihniyeti" dediğimiz psikolojik durumdur.⁶ Din ve ekonomi bilimlerinin psikoloji bilimiyle etkileşimi özellikle ekonomik alanlarda

⁴ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, TDV Yay., Ankara, 2008, s. 14-15.

⁵ Özkan Açıköz, "Toplumsal Zihniyet Olgusu ve İktisadi Gelişme İle İlgisi", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, İst., 2005, sayı 32, s. 97.

⁶ Sabri Ülgener, "İktisadi Hayatta Zihniyetin Rolü ve Tezahürleri", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, İst., 1940-1941, c. II, no: 3-4, s. 357-358

psikolojinin önemli rol üstlendiği genel kabul görmektedir.⁷ Ekonomi ve psikoloji bilimlerinin her ikisinin de temelinde ana özne olarak birey ve toplum yer alır. Birisi bireyin ekonomik tercihleriyle ilgilenirken diğeri de davranışlarıyla ilgilenir. Çünkü bireylerin tutum ve davranışları, beklenti ve tercihleri ekonomik açıdan hayati öneme sahiptir.⁸ Ekonomi din ilişkisi de oldukça önemlidir; ekonomi dini hayatı etkilerken, din de ekonomik tutum ve davranışları etkilemektedir. Din, etkisi daha kalıcı olan, daha derinlere inen ve toplumun genel yapısı içerisinde ekonomik yapısını da değiştiren unsurlardan biridir. Böylece dinler ortaya çıktıkları toplumların yaşayışını ve dolayısıyla da ekonomik yapılarını etkileyip değiştirmektedir. Özellikle Allah, cennet, cehennem, ahiret vb. inançlar ekonomik performans üzerinde oldukça etkilidir.⁹ Ancak dinin bu etkisi, bireylerin mutluluk arayışında her zaman ve zeminde aynı düşünceye sahip olmalarına¹⁰ rağmen benzer şekilde sonuçlanmamakta, bu durum din algılarına göre bireyden bireye, toplumdaki topluma değişebilmektedir. Bu yüzden ekonomik tutum ve davranışlardan söz ederken dinin referans alanının etkisini göz önünde bulundurmak gerekir. Söz gelimi Müslüman bir birey, Allah'a içinde yaşadığı kültürün kendisine öğrettiği şekilde inanır, O'nunla ruhsal bir etkileşime girer ve öğrendiği şekillerle O'na yaklaşmaya çalışır. Kültürden öğrendiği bilgilerine uygun dini tasavvur ve yargılar geliştirerek kişiliğini inşa eder.¹¹ İşte bireylerin tercih ve beklentilerini, ekonomik tutum ve davranışlarının arkasında yatan nedenleri bulup ortaya çıkarmak ve açıklamak, özellikle Kur'an'da geçen Karun kıssası bağlamında zenginlik olgusunun tutum ve davranışlara etkisini ele alınıp analiz etmek bir bilim dalı olarak psikoloji ve din psikolojisi açısından önem arz etmektedir.

36 | db

Araştırmanın yöntemi

Verilerin toplanması

⁷ Pierre-Louis Réynaud, "İktisadi Psikoloji ve Maliye", çev.: Nafia Somel, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi*, İst., 1966, sayı 12, s. 19.

⁸ Rüya Eser ve Devletkan Toğonbaeva, "Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak Davranışsal İktisat", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Eskişehir, 2011, c. 6, s.1, s. 288.

⁹ İsmail Eren, *Din-Ekonomi İlişkisi: İslam'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı İçerisinde İnfak Kurumunun Oluşum Sürecinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Isparta, 2013, s. 4-7.

¹⁰ Gabriel, Tarde, *Ekonomik Psikoloji*, çev.: Ö. Doğan, Öteki Yay., Ankara, 2004, s.145.

¹¹ Karaca, *Din Psikolojisi*, s. 78.

Nitel paradigmaya uygun olarak desenlenen bu araştırmada amaca uygunluğu sebebiyle veri toplama araçlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmanın temel verilerini ise Kur'an'da Karun kıssasını konu edinen Kasas suresinin 76-82 arası ayetler oluşturmaktadır. Ayrıca söz konusu verilerle bağlantılı olarak bir kısmı kaynakçada belirtilen tefsirler başta olmak üzere amaca uygun değişik eserler ve özellikle psikoloji kaynakları doküman olarak kullanılmıştır.

Verilerin analizi

Bu makale kapsamında toplanan veriler nitel desende ve betimsel araştırmaya uygun bir şekilde analiz edilmiştir. Makalede Karun kıssasında yer alan tiplerin duygu, düşünce ve algılarını ortaya koymak, olgu ve olaylara bakış açılarını keşfetmek için elde edilen veriler betimlenmiş, temalar arasında anlamlı bağlar kurmak ve bir takım çıkarsamalarda bulunmak amacıyla analiz çalışması yapılmıştır.

Bulgular

Karun kıssası

Kıssa, takip etmeye değer haber; ibret verici tarihî hadise veya hadiseler¹² anlamına gelir. Karun kıssası zenginliğinin gücüne güvenerek, kendini imtiyazlı ve büyük görüp Allah'a isyan, insanlara karşı haksızlık eden ve sınırı aşanlar için bir ibret tablosudur.

Karun kıssası paralarını daha da arttırıp lüks içindeki hayatlarını devam ettirmekten başka bir şey düşünmeyen ve halkın çoğunun kendilerine özendiği zengin, tefeci ve faizci Mekke'li müşriklerin Peygamberin davetine karşı yaptıkları "Doğru söylüyorsun, ama biz sana tâbi olup o doğru yolu tutarsak, yerimizden yurdumuzdan olur, burada barınamayız" itirazlarına bir cevap gibidir.¹³ Onların bu tutumuna karşılık kıssayla, dünya malının geçici, Allah katında bulunan nimetlerin ise daha hayırlı ve sürekli olduğu mesajı verilmiştir.¹⁴

Kıssa Kur'an'da şöyle geçmektedir:

76. (Sapkınlardan biri olan) Karun, Musa'nın kavmindendi; fakat (Firavun'la işbirliği yapıp) onlara karşı saldırgan bir hâl aldı. Ona

¹² Ali Ünal, *Kur'an'ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Define Yay., İst., 2008, s. 1418.

¹³ Kasas, 28/57; Ünal, *Kur'an Meali*, s. 865.

¹⁴ Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, İst., Y. Ufuklar Neşriyat, 1988, c. IV. s. 1954.

haziner dolusu öyle bir servet vermiştik ki, anahtarlarını bile güçlü kuvvetli bir grup insan ancak taşırdı. Halkı kendisine, “Servetinle gururlanıp şımarma. Muhakkak ki Allah, şımaranları sevmez!” diye ikazda bulunurdu.

77. “Allah’ın sana ihsan buyurduğu bu servetle Âhiret yurdunu kazanmaya çalış; dünyadan da (O’nun sana takdir buyurduğu) nasibini unutma. Allah sana nasıl böylesine büyük bir ihsanda bulunmuşsa, sen de başkalarına iyilikte bulun ve ülkede bozgunculuk çıkarma peşinde olma. Allah, bozguncuları sevmez.”

78. Karun, (“Niye ki?”) dedi: “Bu servet bana verilmişse, sahip olduğum bir bilgi sebebiyle verilmiştir.” Acaba bilmiyor muydu ki, Allah ondan önce yaşayıp gitmiş nesiller içinde (onun gibi düşünüp davranan, fakat) ondan çok daha güçlü ve çok daha büyük servet sahibi kimseleri helâk etmiştir? Hayatları günah hasadından ibaret suçlulara (helâk edilmeden önce) savunma hak ve imkânı da tanınmaz.

79. Karun, halkının karşısına bütün şatafat ve debdebesiyle çıktı. Dünya hayatını dileyenler, “Keşke” diyorlardı, “bizim de Karun’a verilen servet gibi servetimiz olsaydı! Adam ne kadar da talihliyymiş!”

80. Fakat kendilerine gerçeğin ilmi verilmiş olanlar, “Yazıklar olsun size!” dediler. İman edip doğru, yerinde, sağlam ve ıslaha yönelik işler yapanlar için Allah’ın hazırlamış olduğu mükâfat çok daha hayırlıdır. Ama ona kavuşturulacak olanlar, ancak (dünyada musibetler ile nefis ve şeytanın günaha teşvikleri karşısında, Allah’a itaatte, bir de Allah yolunda hizmette) gerekli sabrı gösterebilenlerdir.”

81. Neticede Karun’u da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Allah’a karşı ne kendisine yardım edebilecek bir ekip bulabildi, ne de (sahip olduğu serveti ve adamlarıyla) kendi kendisine bir yardımcı dokundu.

82. Daha dün onun yerinde olmayı düşleyenler, “Aman Allah’ım!” dediler: “Meğerki Allah rızkı kullarından dilediğine bol verir, dilediğine ise kısar ve ölçülü vermiş. Allah bize lütfuyla muamele etmemiş olsaydı, bizi de çoktan yerin dibine geçirmişti. Demek ki, kâfirler gerçekten felâh bulmazmış.”¹⁵

Kıssanın yaşandığı döneme kısa bakış

Mısır’da Firavun ve onun soyu Kıptiler ile Hz. Musa ve aynı soydan gelen İsrailoğulları yaşamaktaydı. İsrailoğulları Ya’kûb peygamberin soyundan geliyorlardı. Kıtık yıllarında, Hz. Yusufun Mısır’da etkin bir göreve gelişinden sonra daveti üzerine Mısır’a yerleşmişlerdi.¹⁶Kur’an Musa peygamber ve çağdaşlarından bahseder-

¹⁵ Kasas, 28/76-82; Ünal, *Kur’an Meali*, s. 864-866.

¹⁶ Ali Sayı, *Firavun, Hamân ve Karun Karşısında Hz. Musa*, İz Yay., İst., 1992, s. 24.

ken dönemin dini, siyasi, psiko-sosyal ve ekonomik yapısını da yansıtmaktadır.

Mısır'da din ve din adamları sosyal ve hukuki hayatın düzenlenmesinde önemli rol oynamaktaydılar. Firavun dini politik bir araç olarak kullanabilmek için din adamlarını ve sihirbazları kendisine bağlamıştı. Firavun'un siyasi, ekonomik ve askeri gücü kendisine bu zümreleri etkileme ve yönlendirme imkânı sağlamıştı. Ayrıca kâhinlerin görüş ve tavsiyeleri veya tabir ettikleri rüyalar da Firavun'un siyasetinde belirleyici rol oynamıştı. Din adamlarının Firavun'un icraatlarını meşrulaştırmak için dinî kılıf ve gerekçelerle halkı itaate ikna etme ve doğrudan etkileme girişimleri, onları Firavun nazarında değerli kılmaktaydı.¹⁷

Firavun, hukuku ve hüküm koyma yetkisini kendi tekeline alırken idaresine karışacak, düzenini bozacak hiçbir makam ve güce tahammül edememiş, bu endişeyle inanç ve ibadet hürriyetini sınırlandırmıştır.¹⁸ İnsanların neye ve nasıl inanacaklarını belirleme hakkını kendinde gören Firavun, muhalif düşünenlerin inanç, düşünce ve yaşam biçimlerini alaya almış bu fayda etmediğinde hapis ve işkence ile tehdit etmiş, kan dökmekten de çekinmemiştir.¹⁹ Mısır'da üst sınıfı temsil eden Firavun ve çevresi müreffeh bir hayat içinde yaşarken İsrâiloğulları'nı kendilerine hizmetçi yapmışlardı.²⁰ Bu düzende yaşayan insanlar maruz kaldıkları baskı ve şiddeti zamanla kanıksar olmuşlar ve böylece içinde buldukları durumu vicdanlarına kabullendirir hale gelmişlerdir.

1-Kasas suresinde yer alan bazı kişi ve gruplar

Kasas suresinde, geçmişte yaşanan olgu ve olaylar, değişik birey ve sosyal gruplar karakteristik nitelikleriyle tanıtılmaktadır. Bunlardan kişi ve gruplar aşağıda Şekil 1 ve Şekil 2 de görülmektedir.

Musa	Firavun
İsrailoğulları	Kıptiler
Harun	Haman
Musa'nın Annesi ve Kız Kardeşi	Mele'
Şuayb ve Kızları	Firavun'un Hanımı

¹⁷ Sayı, *Firavun, Hamân ve Karun Karşısında Hz. Musa*, s. 13-14, 23.

¹⁸ Sayı, *Firavun, Hamân ve Karun Karşısında Hz. Musa*, s. 23.

¹⁹ Ömer F. Harman, "Firavun", *DİA*, TDV Yay., İst., 1996, c. XIV. s. 212.

²⁰ Sayı, *Firavun, Hamân ve Karun Karşısında Hz. Musa*, s. 17-20.

Şekil 1: Kasas suresinde geçen kişi ve gruplar

Karun kıssasında yer alan olgu ve olayların arka planının iyi anlaşılabilmesi için o dönemde etkin olan bazı karakterlerin tanınması gerekmektedir. Burada söz konusu karakterlerden sadece Musa peygamber, Firavun ve Haman ile Mele' denilen ve toplumun önde gelenlerinden oluşan grup ele alınmıştır.

1.1-Mûsâ

Hz. Musa İsrâiloğulları'nı Firavun'un zulmünden kurtarıp hürriyete kavuşturan ve nebi, resul, tebliğci, hukukçu ve siyaset adamı olması gibi çok değişik cepheleriyle Kur'an'da anlatılan bir peygamberdir.²¹ Kur'an'da Hz. Musa'nın dünyaya gelişi, saraya alınışı, Medyen'e gidişi, peygamber seçilişi, İsrâiloğulları'nı Mısır'dan çıkarışı, Sînâ'da ilâhî emirleri alışı ve İsrâiloğullarına rehberlik edişi anlatılmaktadır.²²

1.2-Firavun

Eski Mısır inancında hem kral hem de tanrının oğlu ve dolayısıyla tanrı olarak Firavun, yeryüzündeki düzenin muhafaza ve devamından sorumluydu ve aynı zamanda dinî hayatın en yetkili kişisiydi. Firavun Kur'an'da büyüklük taslayan, ilâhlık iddiasında²³ bulunacak kadar kendini beğenip taşkınlık gösteren, halkını küçümseyip zayıfları ezen ve gerçeklere sırt çeviren bir kral olarak tasvir edilmektedir.²⁴

1.3-Hâmân

Kur'an'da ismi Firavun'la birlikte anılan ve yönetimde ondan sonra gelen Hâmân dini otorite sahibi bir vezirdir. Hz. Musa, Firavun ve Karun'la birlikte Hâmân'a da gönderilmiştir. Firavun'un Musa'nın tanrısına ulaşip O'nu bulmak için Hâmân'dan kendisine bir kule yapmasını istemiştir.²⁵

²¹ Sayı, *Firavun, Hamân ve Karun Karşısında Hz. Musa*, s. 4, 311.

²² Harman, "Firavun", s. 207; Kazım Pullu, *Kur'an-ı Kerim'de Mevcut İsim, Künye ve Lakaplar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, 70-89.

²³ Her şeye muktedir olduklarını, dünyayı kendilerinin yarattıklarını söyleyen ve Allah olduklarını iddia eden kimseler ruh hastasıdır (Bkz. Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yay., İst., 2008, s. 231).

²⁴ Harman, "Firavun", s. 118-121.

²⁵ Şaban Kuzgun, "Haman", *DİA*, TDV Yay., İst., 1997, c. XV, s. 437; Pullu, *Kur'an-ı Kerim'de Mevcut İsim, Künye ve Lakaplar*, s. 162.

1.4-Mele' (Seçkinler topluluğu)

Mele', bir görüş ve bir inanç etrafında bir araya gelen topluluk, bir toplumun ileri gelenleri, fikir danışılan ve görüşleri alınan seçkin kimseleridir. Bunlar zenginliklerine, soy ve sosyal statülerine güvenen inkârcı, alaycı, kibirli ve şımarık kimselerdir. Sahip oldukları iktidar ve imtiyazlarını kaybetme korkusuyla peygamberleri engellemeye ve inananları tehditle ve baskıyla sindirmeye çalışmaları genel özelliklerindedir.²⁶

2-Karun kıssasında yer alan kişi ve gruplar

Karun kıssasındaki ana portre bizzat Karun'un kendisidir. Onun dışında İsrailoğulları'ndan değişik halk kesimleri olayın kahramanları olarak geçer. Bunlar aşağıda Şekil 2 deki tabloda görülmektedir.

1-Karun

2-Halk

- Karun'a Aldanmayanlar / Karun'u İkaz Edenler
- Karun'a Aldananlar / Onun Gibi Olmak İsteyenler
- Karun'a Özenenleri İkaz edenler / Gerçeğin İlmi Verilenler
- Karun'a Aldandıklarına Pişman Olanlar

Şekil 2: Karun kıssasında yer alan kişi ve gruplar

2.1-Karun

Hız. Musa zamanında yaşayan, O'nun kavminden olduğu halde, Firavun'la işbirliği yapıp kendi toplumuna ihanet eden kişidir.²⁷ Kur'ân, Karun'u Firavun ve Hâmân'la birlikte halkına zulmeden üç Allah düşmanından biri olarak tanıtır.²⁸ Firavun'un siyasî zulüm ve baskıda sembol kimse olması gibi, Karun da ekonomik baskı ve vurgunculukta sembol bir isim ve vurguncu bir kapitalisttir.²⁹

2.2-Halk

Kıssada "kavim" kavramıyla ifade edilen ve genellikle "topluluk" manası verilen "halk" dört kategoride ele alınmaktadır. Ancak bunlar temel iki kategori olarak da ele alınabilir. Şöyle ki:

I. Karun'u ve aynı zamanda Karun gibi olmak isteyenleri uyarırlar.

²⁶ İbrahim Çelik, "Mele", *DİA*, TDV Yay., İst., 2004, c. İXXX, s. 37.

²⁷ Ünal, *Kur'an Meali*, s. 1401.

²⁸ Mü'min, 40/23-24.

²⁹ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İst., (trs), c. VI, s. 202.

II. Karun'un yerine olmak isteyenler ama daha sonra onun yerinde ve onun gibi olmadıklarına sevinenler. Kur'an'da farklı gruplar gibi ele alınan bu iki grup araştırmada da dört kategoride değerlendirilmiştir.

2.2.1-Karun'a aldanmayanlar / Karun'u ikaz edenler

Karun'un göz kamaştıran zenginlik ve ihtişamına gönlünü kaptırdığı aldanmayan ve onun gibi olmak istemeyen Allaha inanmış ve onun vereceği şeyleri tercih eden mümin kimselerdir. Bunlar Karun'un şımarıp haksızlık ve bozgunculuk yapmasını eleştirmiş, malını Allah'ın emrettiği gibi kullanmasını istemişlerdir.

2.2.2-Karun'a aldananlar / Onun gibi olmak isteyenler

Karun'un göz kamaştıran zenginlik ve ihtişamına gönlünü kaptırdığı aldanan, onu Allah'ın sevip özel lütuflarda bulunduğu çok şanslı ve başarılı biri sanan, imrendikleri Karun gibi olmayı arzulayan kimselerdir ve "dünyevi refah ve servetin bizatihi başarıyı temsil ettiğini zannetmişlerdir."³⁰

2.2.3- Karun'a özenenleri ikaz edenler / Kendilerine gerçeğin ilmi verilenler

Ayette "Kendilerine gerçeğin ilmi"³¹ verilenler" ifadesiyle tanımlanan bu kimseler, duygu ve düşünceleri, tutum ve davranışları dengeli, halkın içinden insanlar olarak toplumda sağduyuyu temsil eden entelektüel birikimli, ilâhi mesajı ve gayesini iyi bilen sorumluluk sahibi dindar kimselerdir. Olgu ve olayları hikmetle değerlendirdikleri ve bilgisiz insanları uyardıkları anlaşılmaktadır.

2.2.4-Karun'a aldandıklarına pişman olanlar

Bu kimseler Karun'a aldanıp daha dün onun yerinde onun gibi göz kamaştıran zenginlik ve ihtişam sahibi olmayı arzulayan daha sonra da Karun'un başına gelenleri görünce gerçeği anlayan ve

³⁰ Mevdûdî, Eb'l A'lâ, *Tefhimu'l Kur'an*, çev.: Muhammed Han Kayani vd., İnsan Yay., c. IV, İst., 1987, s. 189.

³¹ Kur'an'ın ilimden kastı öncelikle Allah bilgisi (ma'rifet) ve vahyedilmiş bilgidir (Ünal, *Kur'an Meali*, s. 867). "Kendilerine gerçeğin ilmi verilmiş olanlar" (Kasas, 28/80) ayeti bilginin kaynağını ilâhi lütfâ bağlarken Karun, "Bunlar bana bendeki bilgi ve beceriden dolayı verilmiştir" (Kasas, 28/78) diyerek hem benliğine ve hem de kişisel bilgisine ve üstünlüğüne dikkat çekmiştir. Ancak her bilginin gerçeğin bilgisi ve anlamlı bir bilgi olmadığı ve sahibini doğru ve güzel olan şeylere yöneltmede yeterli olmadığı yaşanan sürecin sonunda anlaşılmıştır.

imanları artıp da onun gibi olmadıkları için Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu inanan kimselerdir.

3-Karun'un hazineleri

Karun kıssasında yer alan olayların, tutum ve davranışların temel motivasyonu zenginlik olgusudur. Bu olgu değerlendirme kısmında analiz edileceğinden burada kısaca Karun'un zenginliğiyle ilgili hazine ve anahtar kavramları üzerinde durulacaktır.

3.1-Kenz/Kunuz (Hazineler)

Zenginlik Karun'un en belirgin özelliğidir. Firavun hesabına çalışmasına karşılık kendisine zenginlik yolları açılmıştır.³² Kur'an bu zenginliği çoğul bir kelime ile "hazineler" şeklinde tanıtır. Hazine, kullanım ve tedavül fazlası malın saklandığı, yatırıldığı gizli depo;³³ kullanmayıp bir kenara yığılan fazla ve saklı mal³⁴ olarak tanımlanabilir. "Zenginlik" sözlükte "parası, malı çok olan, varlıklı kimse"³⁵ olarak tanımlanır. Karun ise bu zenginliğin de ötesinde hazinelere hükmeden bir kimsedir.

3.2-Anahtarlar

Allah'ın Karun'a verdiği hazineler dolusu altın, mal ve mülkü birbirleriyle yardımlaşan güçlü kuvvetli bir topluluk bile zor taşımaktaydı. Günümüzde Karun'a müzeler dolusu büyük hazineler nispet edilirken "Karun gibi zengin" sözü de onun hazinelerine atıftır. Ateş³⁶ hazinelerinin çokluğunu sembolize eden anahtarların "bilgi ve koruma" anlamlarına gelebileceğini, dolayısıyla ilgili ayeten³⁷ Karun'a güçlü bir topluluğun bile koruyamayacağı ve hatta bilemeyeceği kadar çok servet verildiği yorumunu tercih etmektedir.³⁸

Değerlendirme ve Sonuç

A-Değerlendirme

³² Sayı, *Firavun, Hamân ve Karun Karşısında Hz. Musa*, s. 255-6.

³³ Seyyid Kutub, *Fî Zılâl-il Kur'an*, çev.: Salih Uçan ve Vahdettin İnce, Dünya Yay., İst., 1991, c. IIX, s. 124.

³⁴ Necati Kara, *Hız. Musa, Firavun ve Yahudiler*, Seha Neşriyat, İst., 1989, s. 469.

³⁵ Hasan Eren, (Ed) *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 1998, s. 1668.

³⁶ Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, c. IV, s. 1954.

³⁷ Kasas, 28/76.

³⁸ Ateş'in böyle bir tercihe de yer vermesinde "Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır. Onları ancak O bilir..." (En'âm, 6/59) ayeti etkili olmuştur (Ateş, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, c. IV, s. 1954).

1-Karun

Kasas suresinde Hz. Musa'nın karşısında yer alan üç kişiden mevcut kurulu düzenin başı olarak Firavun, iktisadi gücü elinde tutan Ka'rûn ve dini gücü temsil eden Hâmân ve bunları destekleyen güçlü bir ordunun varlığı dikkat çekmektedir. Hz. Musa'ya "yalancı ve sihirbaz!" diye iftira atan bu üç kişiden biri olan Karun'u serveti azdırmıştır. Genel olarak kıssada Kıpti-İsrailoğlu, zengin-fakir, sömüren ve sömürülen gibi farklı kategorilere ve sınıflara mensup kişiler arası etkileşim, bu kişilerin yaşadıkları psiko-sosyal süreçler ve bu süreçlerin tutum ve davranışlara etkisi dile getirilmektedir. Kıssada öne çıkan olgu ve olayları motive edici temel unsur Karun'un zenginliği ve zenginliğinin simgesi haline gelen hazineleridir.

Kendisinde tanrısal bir nitelik gören Firavun'un en önemli iki adamından biri olduğuna göre Karun da Firavun kadar olmasa da ona yakın ve benzer bazı ululuk özelliklerine sahip olduğunu düşünüyor olmalıdır. Bir yakını olarak Hz. Musa'ya önce iman etmiş olan Karun daha sonra hırs ve kıskançlık yüzünden peygambere karşı çıkmış; inançsızlığı, büyülenme duygusu ve gururu hazin sonunu hazırlamıştı. Nitekim bazı kaynaklar Karun'u kişisel çıkarını korumak için gerekirse gerçekleri inkâr eden, baskı ve zulüm gibi olumsuz tutum ve davranış özellikleri gösteren bireylerle işbirliği içine girebilen inkârcı, vurguncu, ekonomik üstünlüğünü arttırmaktan başka bir şey düşünmeyen tipik bir kapitalist mantığına sahip zenginlik hastalığına tutulmuş bir kimse olarak tanımlarlar.³⁹

Kur'an "Karun, Musa'nın kavmindendi; fakat onlara karşı saldırgan bir hâl aldı."⁴⁰ beyanıyla onun kimliğini veya ondaki kişilik bozukluğunu deşifre etmektedir. Buradaki anahtar kavram "Bağy" (saldırganlık) sözcüğüdür. Bağy, "sınırı aşmak, hakkıyla yetinmeyecek başkasının canına, malına, ırzına kastetmek, saldırmak, haksız yere yükselmek isteyerek tecavüzde bulunmak, kendisine sulhun yolları ve biçimleri gösterildiği halde haksızlıkla üst olma sevdası gütmek"⁴¹ gibi anlamlara gelmektedir. Bağy kavramıyla Karun'un

³⁹ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'an*, s. 185; Sayı, *Firavun, Hamân ve Karun Karşısında Hz. Musa*, s. 294, 296; Ünal, *Kur'an Meali*, s. 865; Pullu, *Kur'an-ı Kerim'de Mevcut İsim, Künye ve Lakaplar*, s. 159-161.

⁴⁰ Kasas, 28/76.

⁴¹ Ali Ünal, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, Beyan Yay., İst., 1986, s. 328.

servetiyle böbürlenişine ve dünyevi iktidarıyla şımarıp bireysel ve toplumsal hakları zedeleyen kişiliğine değinilmiştir.

Zenginlik psikolojisi

Bireyin zengin olma isteği ve zenginleşme çabası psikolojik açıdan normal bir durumdur.⁴² Tarde'ye göre zenginlik bireylerin sürekli ve sınırsızca arzuladıkları tek şeydir. Onlar zenginlikleri sayesinde ihtiyaç duydukları her bir şeyi kolaylıkla elde edeceklerine inanırlar. Bu sebeple paranın herkes için evrensel, sınırsız ve sürekli arzulanan bir niteliği vardır.⁴³ Tarde eskilerin ilk mevduat bankaları olan hazinelerini tapınaklara emanet etmelerini altını yani parayı ebedi olan bir "din" gibi algılamalarına bağlar.⁴⁴

Doğrusu zenginlik arzusu doğal bir duygudur. Nitekim kıssada Karun'un dillere destan hazinelerine vurgu yapılıyor ama hazinelere sahip olması yadırganmıyor; zenginlik olgusuna negatif yaklaşılmıyor; sadece zenginliğin bazılarında kişisel olarak olumsuz tutum ve davranışlara, değer yitimine gerekçe oluşuna değiniliyor. Kişi istediği kadar zengin olabilir, olmaması gereken ise, bir komutanın ordusunun gücüne dayanıp gururlanması gibi ekonomik gücün de gurur ve kibir sebebi olmamasıdır.⁴⁵ Fakat Karun, ekonomik üstünlüğünden hareketle büyüklenme duygusuna kapılmış, elindeki servetin sırf kişisel bilgi ve çabasının ürünü olduğu düşünce ve saplantısıyla egosu kabarmış bir kişilik sergilemiştir. Söz konusu özelliklerin sahibi olarak Karun'un kişiliği hakkında söylenenler onu nasıl tanımlamaktadır? Burada Karun'un kişilik özellikleriyle ilgili olarak makalenin kaynakçasında yer alan bir kısım referanslardan seçilmiş kelime ve cümlelerden oluşan bir tablo aşağıda yer almaktadır. Bir, iki ve üç kelimelik ifadelerle kurgulanan veriler alfabetik olarak sıralanmıştır:

db | 45

Tablo 1: Karun'a atfedilen tutum ve davranışlar

Ahlaksız	Ahireti istemedi	Allah yere batırdı
Aşağılayıcı	Allah düşmanı	Allah'ın sınadığını anlamadı
Azgın	Azgınlığını sergiledi	Bozgunculukta ısrarlı etti
Baskıcı	Beğenilmek istedi	Büyüklük kompleksine kapıldı
Bedbaht	Bozgunculuk yaptı	Gazaba davetiye çıkarttı
Bozguncu	Büyüklük tasladı	Gücünü kendinden bildi

⁴² Hasan Aslan, "Dini Tutumlar ve Kalkınma", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Elazığ, 2010, c. 15/1, s. 154.

⁴³ Gabriel Tarde, *Ekonomik Psikoloji*, çev.: Ö. Doğan, Öteki Yay., Ankara, 2004, s. 259.

⁴⁴ Tarde, *Ekonomik Psikoloji*, s. 285.

⁴⁵ Tarde, *Ekonomik Psikoloji*, s. 285.

Böbürlenlen	Dünyaya meftun	Halka ümitsizlik yaşattı
Büyüklelen	Düşmanların işbirlikçisi	Halkı baştan çıkardı
Cimri	Eli sıkı	Halkın gönlünü kırdı
Çalımlı	Halkı cezbetti	Halkına azgınlık etti
Duyarsız	Halkına yabancı	Halkına caka sattı
Egoist	Hazinelere sığındı	Halkına eziyet etti
Gösterişçi	Heveslerine esir	Halkına ihanet etti
Gururlu	İhtişam düşkünü	Halkına karşı azdı
Günahkâr	İnsanları küçümsedi	Halktan saygı bekledi
Hain	İsrâilîoğulları'nı ezdi	Herkese tepeden baktı
Hırslı	Kavmini dinlemedi	Karun gerçekte bir zavallı
İnkârcı	Kendini beğendi	Karun hiç yaşamamış gibi
İşbirlikçi	Kendisini övdü	Karun'u azap sardı
Kapitalist	Makam düşkünü	Kavmine haksızlık etti
Kibirli	Malına güvendi	Kavmine karşı azgınlıktı
Kuruntulu	Malıyla gururlandı	Kendisinden bahsettirmek istedi
Küstah	Malıyla mağrur	Kibirlenerek halkını ezdi
Müstağni	Malıyla şımardı	Malı fitne oldu
Nankör	Öğüt dinlemedi	Malı yarar sağlamadı
Narsis	Para tutkunu	Malın cazibesine kapıldı
Şatafatçı	Rabbini unuttu	Malıyla itibar aradı
Şımarık	Rabbini unuttu	Malıyla kibre kapıldı
Tamahkâr	Servetiyle küstahlaştı	Nimetin hikmetini unuttu
Uyumsuz	Sınavı kaybetti	Nimetin kaynağını tanımadı
Vurguncu	Şöhret peşinde	Öğütlere dudak büktü
Zalim	Zenginliği kurtarmadı	Zenginliğini bilgisinden sandı
Zorba	Zenginliğiyle kibirlendi	Zenginlik kör etti

Tablo 1'de Karun'un kişisel niteliklerini yansıtan ifadelere yer verilmiştir. Ancak burada söz konusu içeriklerin hepsi üzerinde ayrıntılı durmak yerine aşağıda yer alan bazı temalar Karun ve zenginliği bağlamında değerlendirilecektir.

İstiğna

Beklentisiz olmak, kimseye el-avuç açmamak, yük olmamak gibi pozitif algıları çağrıştıran bir duygudur istiğna. Gönlü tok ve alçakgönüllü kimselerin özelliğidir. Karun'un kişiliği bağlamında yani negatif bir duygu olarak ele alındığında bireyin kişisel olarak yeterliğini düşünmesi, bağımsızlık ve ihtiyaçsızlık duygusuyla büyülenmesi ve bu tutumların sonucunda sosyal izolasyona uğraması şeklinde tanımlanabilir. İstiğna kavramı İzutsu'ya göre insanın kendine aşırı güvenmesini ifade etmek için kullanılır. Zengin ya da servet sahibi olarak 'kişinin kendini zengin sayması' ve sonuç olarak da 'kişinin kendi gücüne sınırsız güven duyması' anlamına gelir.⁴⁶

⁴⁶ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Dini ve Ahlaki Kavramlar*, Çev.: Selahattin Ayaz, Pınar Yay., İstanbul, 2011, s. 240-241.

Karun da servetinin kendisine kişisel bilgisi sayesinde verildiğini iddia ederek, hem hakka hem de halka karşı ihtiyaçsızlık göstergesi olarak anlaşılacak “istiğna” duygusu göstermiştir. Bu duygu onda kibir, gurur, büyüklük, şımarıklık, kuruntu, küstahlık ve dolayısıyla uyumsuzluk gibi özellikleri öne çıkarmıştır ki bu anormal tutumlar sağlıklı bir ruh halini bozabilecek niteliklerdir. Aslında ruhen sağlıklı bir insan “önce kendisi, sonra ailesi, sonra komşuları, sonra hemşehrileri, sonra da diğer toplumların insanları ve en sonunda da Allah’ı ile iyi geçinen insandır.”⁴⁷ Bu yaklaşım, Hz. Peygamberin “...Başkalarıyla iyi geçinmeyen ve kendisiyle de iyi geçinilemeyen kimsede hayır yoktur”⁴⁸ ifadesi ile birlikte değerlendirildiğinde söz konusu olumsuz duygu, düşünce ve tutumların etkisindeki bir bireyin bilişsel yapısında bir düzensizlik olacağı, dürtülerini kontrol etmede zorlanacağı ve uyumsuzluğu sebebiyle çevresindeki kişilerle çatışma yaşayacağı anlaşılabilir.

Nitekim Karun da sahip olduğu ekonomik gücün motivesi ve Firavun’la birlikte hareket edişinin etkisiyle dinsel ve etniksel aidiyetle bağlı olduğu toplumuyla yani İsrailoğullarıyla çatışır olmuş, kendi toplumuna karşı yabancılaşmıştır.

Hırs-Tamah

Serveti Karun’u hem aidiyeti olan çevresini dışlamasına hem de bizzat kendisinin o çevre tarafından dışlanmasına sebep olmuştur. Karun’un toplumuyla bağlarını koparmasında istiğna duygusu kadar benliğini, duygu ve düşüncelerini hazinelerine yoğunlaştırmış olmasının da etkisi vardır. Nitekim bulgular onun dünya malına karşı hırs ve tamah olarak ifade edilebilecek bir zafiyetin içinde olduğunu göstermektedir. Bunlar başlı başına bir bireyin psikolojik dengesini bozabilecek ve ruh sağlığını tehdit edebilecek negatif duygulardır. Bu duygulardan hırs “aşırı derecede zenginlik, şan, şeref, makam, mevki ve güç arayışı anlamına gelir ve anormal bir tutum olarak hırs, gurur, kibir ve kendini beğenmişlik şeklinde görülür”.⁴⁹ Sözlükte “hırs” kavramıyla ortak içeriğe sahip olduğu görü-

⁴⁷ Bu tanım Dünya Sağlık Teşkilatına aittir. (Bkz.: Adnan Ziyalar, *Sosyal Psikiyatri*, İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği Vakfı Yay., İst., 1980, s. 170’den aktaran Hayati Hökelekli, *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Yay., Bursa, 2008, s. 226-7)

⁴⁸ Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde yer alan (II, 400) söz konusu hadisin tamamı şöyledir: “Mü’min başkalarıyla iyi geçinen ve kendisi ile de iyi geçinilen kimsedir. Başkalarıyla iyi geçinmeyen ve kendisiyle de iyi geçinilemeyen kimsede hayır yoktur.”

⁴⁹ Hayrani Altıntaş, “Psikoloji Sözlüğü Üzerine Küçük Bir Deneme”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1987, c. XXIX, s. 45.

len tamah ise “tutku ve ihtiras derecesinde paraya ve onun yerini tutan mallara sahip olma, kazanma arzusudur. Tamahkâr insandaki para tutkusu son derece kuvvetli olduğu için bu duygu kişiyi cimriliğe, bencilliğe, sadece kendini düşünerek çevresindekilere karşı fedakârca davranışlardan alıkoymaya iter”.⁵⁰ Kazanma hırsı, hiçbir sınır tanımadan ve başkalarının haklarını hiçe sayarak yalnızca bireyin kendi rahat ve menfaatini düşünmesi noktasına geldiğinde, pek çok ahlaki ve insani sorunlara yol açan bir eğilime dönüşür. Toplumdaki sınıflar arasında sürekli bir çatışmaya yol açar. Vatana ihanet, kendi yakınlarına bile acımasızlık, hainlik, hilekârlık ve dürüst olmayan her türlü davranışlar çoğu zaman tamahkârlığın bir sonucudur.⁵¹ Nitekim Karun, söz konusu duyguların negatif çağrışımlarıyla oluşan kısır döngü etkisiyle bocalamış durmuş, içine düştüğü bu düşünce bozukluğu onu kendisine yapılan uyarılara da kulak asmaktan alıkoymuştur. Böylece kendisini hazin sona doğru götüren süreci, doğru yönetemediği duyguları ve kontrol edemediği dürtüleri hızlandırmıştır.

Kibir

Karun’un benliğini saran hırs ve tamah duygusu gibi sahip olduğu zenginliği de sürekli dünya malı odaklı düşünmesine sebep olmuş, kişisel olarak normal görüp normal yaklaştığı bir seri olumsuz duygu ve düşünceler Karun’u içinden çıkamayacağı bir yığın negatif tutumlar içine çekmiştir. Bunlardan biri de Karun’un kişiliğiyle özdeşleşen büyüklenme duygusu kibirdir.

Kibir insanın kendisini başkalarından üstün görmesi, insanları küçümsemesi, hakkı ve gerçeği kabule yanaşmamasıdır. Kibirli insan herkesin kendisine saygı gösterip övmesini, her yerde en ileride görünmeyi ister. Yürümesinde, konuşmasında, oturup kalkmasında sun’i bir çalım vardır. Kibir insanın kendisinde hissettiği bir tür gerçek ya da hayali bir kuvvetten veya aşağılık duygusu nedeniyle kendini üstün göstermek isteğinden doğar. İnsanlar ilimleriyle, soy ve asaletleriyle, güzellik ve şöhretleriyle, makam ve iktidarıyla, zenginlik ve servetleri sebebiyle kibirlenirler.⁵² Kur’an anlayışında, kişinin fitri vasıflarıyla böbürlenmesi, tipik kâfir niteliklerinden biridir. Yani kâfir insanları küçümseyen ve kendisiyle övünen birisi-

⁵⁰ Hüseyin Peker, *Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları*, Eser Matbaası, Samsun, 1991, s. 161-162.

⁵¹ Hayati Hökelekli, *İnsani Değerler*, Dem Yay., İst., 2013, s. 272.

⁵² Peker, *Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları*, s. 154-155.

dir. Dolayısıyla kibir, küfür olgusuna esas olarak Kur'an'da böbürlen-
nen küstahın olumsuz vasıfları arasında yer alır. Kendilerini büyük
görenler imanı kabul edemezler; imanı kabul etmeyenlerin yaptığı
da kendilerini büyük görmekten başka şey değildir.⁵³ Nitekim bü-
yüklenen bireyde Allah'tan bağımsız güç ve iktidara sahip olduğu
duygusu vardır.⁵⁴ Bulgular söz konusu analizlerle birlikte değeri-
lendirildiğinde Karun'un kibir duygusunu dorukta yaşadığı anlaşılma-
ktadır. Burada şu sorular akla gelebilir: Karun mü'min mi, kâfir mi?
Karun akıl sağlığını yitirmiş mi? Yitirmişse neden yaptığından so-
rumlu tutulmuş da yerin dibine batırılmıştır?

Bulgulara göre Karun bir mü'min'di. Musa'nın soyundan ve hat-
ta yakınlarından biriydi. Nitekim kendi cemaati Karun'a din diliyle
hitap etmekte ve onu Allah'ın isteklerine uygun davranmaya davet
etmektedir. Bu duruma örnek olarak "Allah sana nasıl böylesine
büyük bir ihsanda bulunmuşsa, sen de başkalarına iyilikte bulun ve
ülkede bozgunculuk çıkarma peşinde olma. Allah, bozguncuları
sevmez."⁵⁵ ayeti verilebilir. Sorumluluğu noktasına gelince, İslam'da
akıl sağlığı yerinde olmayanların dini inanç ve uygulamalardan
sorumlu tutulmayacağı bilinmektedir. Bu durumun önceki toplumlarda da farklı olmadığı düşünülebilir. Konu şöyle bir örnekle de ele alınabilir: Günümüz trafik kurallarına göre alkollü araç kullanmak yasaktır. Zira alkol, kana karışan birim (promil) derecesinin farklılığına göre kişiyi kendi kendini ve kullandığı aracı kontrol edebilecek refleks ve yetilerini devreden çıkarmaktadır. Böyle bir kişinin karıştığı trafik kazası adli bir vak'a özelliği taşıyorsa alkollü oluşu o kimseyi sorumluluktan kurtarmamaktadır. Kendi hür iradesiyle aklını perdeleyici alkol aldığı için bu kimse hakkında, "alkollü olduğundan ve geçici olarak refleks kontrolü problemi ve duyu yitimi yaşadığından dolayı yaptığı kazadan ve dolayısıyla sonucundan sorumlu değildir; bu sebeple kişi hakkında herhangi bir adli işlem yapılamaz" denilmemekte ve aksine gereken ne ise o yapılmaktadır. Karun'a gelince o, akli başında olan, dini inancı bulunan ve yanlış bir tutum ve davranış içine girmemesi konusunda kendisine yasalar hatırlatılan ve yasaklara karşı uyarılan bir kimsedir. Ancak Karun içinde yaşatıp büyüttüğü bir düzine olumsuz duygu ve düşüncelerin benliğini saran etkisiyle alkollü sürücünün kontrolünü kaybetmesi gibi pozitif değer algısını yitirmiş, içinde bulunduğu bu tutumum

⁵³ İzutsu, *Kur'an'da Dini ve Ahlaki Kavramlar*, s. 229-231.

⁵⁴ Ünal, *Kur'an Meali*, s. 1418.

⁵⁵ Kasas, 28/77.

doğal sonucu olarak yaşadığı bir seri ihlaller sebebiyle normal olanı/dengeyi kaybetmiştir. Buna göre Karun, akıl sağlığı yerinde ve iradi olarak davranmıştır, yapıp ettiklerinden de sorumludur.

Narsistlik

Bir kişilik bozukluğu olarak narsisizm, kendini beğenmişlik, ben-merkezcilik, başkalarının yaşadıklarına ve onlara yaşattıklarına duyarsızlık gibi psikolojik dokudan yoksunluk halidir. Abartılı bir kişilik bozukluğuna dönüşünce narsisizm, patolojik durum alabilmektedir.⁵⁶ Narsistik kişilik bozukluğu olanlarda görkemli bir eşsizlik, önemlilik ve yeteneklilik duygusu, zihnin sınırsız başarı kazanma fantezileriyle meşguliyeti ve başkalarının eleştiri ve değerlendirmelerine karşı empati yokluğu vb. özellikler söz konusudur.⁵⁷ Narsist bireylerin en çok düşündükleri ve kafa yordukları konular zenginlik, başarı, güç, ihtişam, güzellik, aşk, kusursuz sevgi gibi konulardır. Ayrıca narsistlerde devamlı olarak takdir edilme, dikkat ve itibar gösterilme, iltifat arayıp durma, beğenilme çabası dikkati çeker. Narsistler övgü ile beslenirler.⁵⁸ Bu değerlendirmelerle birlikte Karun'un beğenilmek isteyişi, çalım, şatafatı, kuruntusu, makam, ihtişam, gösteriş ve şöhret düşkünü oluşu gibi özellikleri (bkz.: Tablo 1) karşılaştırıldığında onun söz konusu niteliklere sahip bir birey olarak narsist kişilik özelliği sergilediği söylenebilir.

Gurur

Gurur bireyin kendisini göstermek, kendisinden bahsettirmek ve kendi lehine bir sonuç üretmek istemesidir. Kibirde büyüklük ve başkalarını aşağı görme duygusu hâkimken gururda bireyin herkes içinde parlamak ve meşhur olmak isteği, kendisine hayranlık duyulmasını arzulaması vardır. Bir bakıma gurur, küçük ölçüde bir azamet hastalığı hezeyanı sayılabilir.⁵⁹ Gurur duygusu olumlu ve olumsuz olarak iki yönden de ele alınabilir. Bunlardan onur, izzet, şeref, haysiyet ve özgüven gibi duygular olumlu; kibir, böbürlenme, kasılma gibi aşırıya kaçan yani kibre yakın boyuttaki duygular ise olumsuz duygulardır. Gurur duygusu insanın psikolojik güdülerinden biri olduğundan, önemsenen bir insan olma ve takdir edilme arzusu olarak doğal bir duygudur. Bundandır ki her insan yaptıkla-

⁵⁶ Engin Geçtan, *Normaldışı Davranışlar*, Remzi Kitapevi, İst., 1995, s. 269.

⁵⁷ Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2009, s. 506.

⁵⁸ Nevzat Tarhan, "Büyüklük Hastalığı", *Kuran Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, İst., 1998, sayı 10, s. 57-58

⁵⁹ Altıntaş, *Psikoloji Sözlüğü Üzerine Küçük Bir Deneme*, s. 43.

rını başkalarına beğendirmek ister. Dolayısıyla beğenilme arzusu, kendiliğinden kötü bir durum değildir. Zira insan yaptıklarından memnuniyet duymuyorsa kendisiyle barışık değildir, kendisiyle barışık değilse de psikolojik bütünlüğü bozulmuş demektir; sonuçta devamlı mutsuz, huzursuz ve kaygılıdır. Bu açıdan bakıldığında değerlilik ve kişinin yaptığını beğenme duygusu, doğru yerde kullanılırsa iyi sonuçlar doğurur. Fakat gurur duygusu olumsuz yanlarıyla yaşanırse muhakemenin önüne geçer. Bir bakıma muhakeme bozukluğu sayılabilecek bu durum gururlu kimseyi burnunun önünü dahi göremeyecek hale getirir.⁶⁰

Aynı zamanda psikopatolojik bir boyuta ulaşan bu duyguya Karun'un kişiliği açısından bakıldığında onun bu durumunu "Histriyonik kişilik" olarak görmek de mümkündür. Bazen bir kişilik bozukluğu olarak histerik kişilikle birlikte yorumlanan Histriyonik kişi için çekici görünmek çok önemlidir. Görünümü ve davranışları abartılı biçimde baştan çıkarıcıdır. Çevresinden sürekli olarak güvence, ilgi ve övgü bekler.⁶¹ Nitekim Karun da halkının karşısına bütün şatafat ve debdebesiyle çıkmış, onun sergilediği ihtişama ve dünya servetine ilgi duyan kimseler de "Keşke! Bizim de Karun'a verilen servet gibi servetimiz olsaydı! Adam ne kadar da talihliymiş!"⁶² beklentileriyle onu övmüşlerdi. Histriyonik kişilik ile narsist kişilik özellikleri genel olarak değerlendirildiğinde Karun'un da benzer psikopatolojik kişilik özellikleri taşıdığı ve bu yüzden de sahip olduğu serveti nedeniyle içindeki büyülenme, böbürlenme ve gururlanma duygusunu bastıramadığı anlaşılmaktadır.

Bu yorumlar Adler'in⁶³ bakış açısından hareketle değerlendirildiğinde, Karun'un kendisini başkalarına kabul ettirmek için gösterdiği çaba en yüksek dereceye ulaşınca ruhsal hayatında büyük gerginlikler başlamıştır. Hayatının biricik gayesi haline getirdiği söz konusu duygular bütün benliğini sarıp da kendisini kısır bir döngü içine sürükleyince güçlü ve üstün olma gayesi Karun için daha belirgin hale gelmiştir ve artık onun hayatı bu gayeyi bütün kuvvetiyle izlemekle ve zaferini beklemekle geçmiştir. Böylece Karun, gerçeklik duygusunu yitirmiştir; çünkü her zaman başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğü saplantısı ile uğraştığından ve daha çok

⁶⁰ Nevzat Tarhan, *Duyguların Dili*, Timaş Yay., İst., 2008, s. 150-152.

⁶¹ Geçtan, *Normaldışı Davranışlar*, s. 278.

⁶² Kasas, 28/79.

⁶³ Alfred Adler, *İnsan Tabiatını Anlama*, çev.: Ayda Yörükcan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İst., 2003, s. 200.

başkaları üzerinde bıraktığı izlenimle ilgilendiğinden dolayı hayatla bağlantısını yitirmiştir. Böyle bir yaşama biçimi, Karun'un hareket serbestliğini olağanüstü bir derecede engellemiş ve içinde büyüttüğü boş gururu onun en belirgin kişilik özelliklerinden biri haline gelmiştir.

2-Halk

Halkın psikolojisi

Kıssada ana portre olarak yer alan Karun'un muhatapları arasında İsrailoğulları'ndan değişik halk kesimleri olayın kahramanları olarak geçmektedir. Duygu ve düşünceleri Şekil 2'de verildiği gibi bunlardan bir kısmı Karun'a, onun ihtişam ve servetine aldanmışlardır. Aldananlar iki kategoride ele alınarak,

1-Karun'a aldananlar / onun gibi olmak isteyenler

2-Karun'a aldandıklarına pişman olanlar şeklinde sınıflandırılabilir.

52| db

Ancak bu iki grup önceden Karun'a aldanmış ama daha sonradan o yerin dibine batırılınca pişmanlık duymuş kimseler şeklinde bir tek kategori olarak da görülebilir.

Burada değerlendirme Karun'a aldanan ve sonra da pişman olan kitlelerin aynı kimseler oldukları varsayımına göre yapılmıştır. Evet, buna göre Karun'a aldanan kitlenin özelliği hakkında neler söylenebilir? Hangi motifler aldanmalarında etkili olmuştur?

Nicelikleri hakkında bulgu olarak hiçbir verinin bulunmadığı bu insanlar İsrailoğulları'na mensuptu ve iman etmiş kimselerdi. Ancak içinde buldukları sosyo-ekonomik durum hiç de iç açıcı değildi. Bilindiği gibi Mısır'da kast sistemi vardı. Burada birbirine benzemeyen unsurlardan oluşan ve uyumlu olmayan iki farklı kitleden üst tabakayı oluşturan Kıptilerden Firavun ve çevresi ile onların baskı ve zulümlerine maruz kalan İsrailoğulları yaşamaktaydı. Karun İsrail oğullarındandı ancak Firavunla birlikte hareket etmekte ve üst sınıftan biri olarak görülmekteydi. Firavun Karun'u İsrailoğulları'nın başkanı yapmıştı. Ne var ki Karun, İsrailoğulları'na karşı Firavunu temsil etmekteydi ama Firavun idaresindeki İsrailoğulları'nı temsil etmemekteydi.⁶⁴

⁶⁴ Bayraktar Bayraklı, *Kur'an Tefsiri*, İst., Bayraklı Yay., 2007, c. XIV, s. 377.

Zulmüyle sembolleşen Firavun ise ülkesinde ululuk taslamış ve tam bir bozgunculuk örneği sergileyerek halkını grup grup parçalamıştı.⁶⁵ Yine Firavun “Mısır ve Mısır’da mutlak hâkimiyet, sonra ayağımın altından akan şu nehirler benim değil mi?” diyerek halkını hiçe sayıp küçümsemiş, yoldan çıkan halk da körü körüne ona itaat etmişti.⁶⁶ Yine Kur’an’ın verdiği bilgiye göre Musa peygamber, Firavun ve işbirlikçileri Karun ve Hâmân’la birlikte itibarlı saray çevresinin sahip oldukları zinet, haşmet ve servetin dünya hayatını arzulayan kimseleri aldattığını belirterek “Ey Rabbimiz! İnsanları sonuçta Senin yolundan saptırsınlar diye mi onlara bu imkânı verdin?”⁶⁷ demiş ve cezbedici, çekici bir motivasyon olarak bu imkânların halk üzerinde azdırıcı ve haktan saptırıcı özelliğine vurgu yapmıştır. Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere daha üstün konumda olanlara imrenildiği, gıpta ve belki de haset duygusuyla bakıldığı görülmektedir. Ayetlerde değinildiği gibi zayıf duruma düşürülen, toplumda sürekli ezilip horlanan İsrailoğulları kendileri için bir ikbal olmadığını, Firavunun üstünlüğü altında alışageldikleri gibi çaresizce yaşamaktan⁶⁸ başka alternatifleri bulunmadığını düşünüyor, bu kompleksin etkisiyle ve başarısızlığa mahkûm oldukları kanısıyla, ümitlerini yitirerek cihada çıkılması gereken bir noktada bile “Ey Musa! O topluluk orada oldukça, biz oraya ebediyen giremeyiz. Sen ve Rabbin gidin savaşın; bize gelince, işte tam burada oturup bekleriz.”⁶⁹ diyorlardı. İşte böyle bir psikoloji içinde yaşayan topluma parlak bir sunum yapan Karun, zenginlik, mal-mülk, şöhret ve güzellik gösterisiyle hedefi kısa, ufku dar, düşünceleri saplantılı ve dün farklı-bugün farklı düşünen bir kısım İsrailoğulları’nın kiskançlığını cezbetmiştir. Nitekim güzel ve çekici görünüş zenginlik, rahatlık ve huzur gibi diğer bazı olumlu örnekleri de çağrıştırmakta ve böyle olumlu özellikleri çağrıştıran kimse psikolojik bakımdan da hoş ve çekici bulunmaktadır.⁷⁰ Bu eğilimin sonucunda İsrailoğulları “Keşke Karun’a verilen servet gibi bizim de olsaydı. Şüphesiz o büyük bir servet sahibidir”⁷¹ şeklinde bir temenni ve bir istekte bu-

⁶⁵ Bkz.: Kasas, 28/4.

⁶⁶ Bkz.: Zuhruf, 43/51, 54.

⁶⁷ Yunus, 10/88.

⁶⁸ Bazı insanların denetleyemedikleri olaylara tepki olarak duyarsızlık, vazgeçme ve eylemsizlikle nitelendirilen öğrenilmiş çaresizlik geliştirdikleri görülmüştür. (Atkinson ve Hilgard, *Psikolojiye Giriş*, çev.: Öznur Öncül ve Deniz Ferhatoğlu, Arkadaş Yay., Ankara, 2012, s. 501)

⁶⁹ Maide, 5/24.

⁷⁰ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, (17. Baskı), Remzi Kitapevi, İst., 2008, s. 531.

⁷¹ Kasas, 28/79.

lunmuşlardır. Sonuçta Karun İsrailoğulları'nın kıskançlığını cezbetmede başarılı olmuş ve onlar da bu çekiciliğe karşılık vermişlerdir. Hayal kırıklığı yaşayan bu insanların böyle bir tutum içine girmelerinin altında Hoffer'in yaklaşımıyla benliklerini sıkıntılı, kusurlu ve yeteneksiz görmeleri yatmaktadır. İşte bu durumdaki bir birey istemediği benliğinden sıyrılarak yeni bir hayata başlamak arzusu taşır. Bunun için de yeni bir kimlik elde etmeye veya beğenmediği kişisel özelliklerini gözden kaçırmaya çalışır.⁷² İsrailoğulları'nın bu konudaki tutumu yani "Keşke Karun'a verilen servet gibi bizim de olsaydı. Şüphesiz o büyük bir servet sahibidir"⁷³ şeklindeki temennilerini savunma mekanizmalarından telafi işlevi gören özdeşimle açıklamak mümkündür.

Burada özdeşim konusuna geçmeden önce aşağıda yer alan ve halkın psikolojisini çözümlenmeyi kolaylaştıran Tablo-2'ye göz atmak yerinde olacaktır. İçeriğinde dikkat çekici bazı niteliklerin gözlemlendiği tablo, makalenin kaynakçasında yer alan bir kısım referanslardan taranan verilerden oluşmaktadır. Söz konusu içerikler alfabetik sıraya göre verilmiştir.

Tablo 2: Karun'a aldananlar

Allah'ın vereceği mükâfatı bilemediler
Dünya hayatını arzuladılar
Dünyalıktan başka bir şey düşünemediler
Dünyanın süs ve lezzetine aldandılar
Gönülleri şatafata kaydı
Hazineler başlarını döndürdü
Hazineleri görünce kendilerinden geçtiler
Karun büyük varlık sahibi dediler
Karun çok şanslı kişi dediler
Karun gibi servetleri olsun istediler
Karun'un karşısında küçüldüler
Karun'un hazinelerine imrendiler
Karun'un şatafatına kandılar
Karun'un yerinde olmayı arzu ettiler
Karun'a verilenin benzeri bize verilse dediler
Kendilerini nimetten yoksun gördüler
Kendilerini zavallı kabul ettiler
Kıskançlık duygusu kalplerini bozdu
Servetin çekiciliğiyle kendilerinden geçtiler
Servetin çokluğunu şanslılık sandılar
Süslerin cazibesine kapıldılar
Tutarsız tavırlar ve temenni içine girdiler

⁷² Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar*, çev.: Erkal Günür, İm Yay., İst., 2005, s. 148.

⁷³ Kasas, 28/79.

Yanlış değerlendirdiler
Zayıf iradeliiler aldandılar

Tablo 2’de Karun’a aldanan kitlelerin niteliklerini yansıtan ifadeler yer almaktadır. Aşağıda ise söz konusu niteliklerden hareketle özdeşim teması üzerinde durulacaktır.

Özdeşim

Özdeşim, arzularını gerçekleştirmekte zorlanan, çatışma ve engellerle başa çıkamayan bireyin başka bir kişinin özelliklerini, duyguları ve davranış biçimlerini, değerlerini ve inançlarını benimseyerek, kendi benliğine sindirerek kişiliğinin bir parçası, bir özelliği haline getirmesidir.⁷⁴ Özdeşleşmede birey, üst sınıftan referans alıp özdeşleştiği bir kimseye özenir onun yerinde ve onun gibi olmak ister. Bu durumun sonucu olarak hayranlık duyduğu kişi ya da gruba itaat eder ve onlar gibi olmak için onların inançlarını, tutumlarını ve davranışlarını benimser.⁷⁵ Firavun ve çevresi tarafından aşağılanan İsrailoğulları’ndan bazıları yaşadıkları çaresizlik duygusuyla ve aşamadıkları aşağılık kompleksiyle baş edebilmek için iç dünyalarında büyüttükleri ve olumlu bir imaj olarak algılayıp yücelttikleri Karun’un bireysel ve toplumsal çekiciliği karşısında onunla özdeşleşerek tatmin olmayı denemişlerdir.⁷⁶ Bir diğer ifade ile sahip olduğu toplumsal ilgisi sebebiyle hayal dünyalarında Karun’la yakınlık içine girmişlerdir.⁷⁷ Zira birey kendini küçük görme gibi rahatsız edici bir düşüncenin baskısı altındayken bütün imkânlarını kullanır ve yaşadığı “aşağılık kompleksi”ni aşmaya çalışır.⁷⁸

Eski toplumların kölelik sistemi üzerine kurulan ekonomik düzenlerinde bir grup öteki gruba itaat edip boyun eğmekte, iş kölelere yaraşan bir uğraşken efendi günlük sıradan işlere el sürmemekteydi. Gücü elinde tutan efendi aynı zamanda ne kadar değerli özellik varsa hepsini de kendinde toplayan bir kimse olarak görülmekteydi.⁷⁹ Böyle bir düzende yaşayan köle ruhlu insanlar, efendilerinin kurallarına uygun yaşarken ve emirlerine itaat ederken kendilerini rahat hissetmekte ve efendilerinin dile getirdikleri duygularını

⁷⁴ Orhan Öztürk, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Nobel Tıp, Ankara, 2001, s. 68.

⁷⁵ Değerlendirmeler için bkz. Atkinson ve Hilgard, *Psikolojiye Giriş*, s. 630.

⁷⁶ Yorum bilgileri için bkz.: Ayhan Songar, *Psikiyatri*, (4. Baskı), Serhat Dağıtım, İst., 1980, s. 93.

⁷⁷ Yorum bilgileri için bkz.: Adler, *İnsan Tabiatını Anlama*, s. 68.

⁷⁸ Adler, *İnsan Tabiatını Anlama*, s. 90.

⁷⁹ Adler, *İnsan Tabiatını Anlama*, s. 266.

onaylamaya ve doğrulamaya çalışmaktaydılar.⁸⁰ İtaatkâr ve uysal davranışlarda bulunan köleler bu tutumlarıyla efendilerinin gözüne girmeyi bir meziyet olarak görmekteydiler.

Kur'an-ı Kerimde de benzer durumlara dikkat çekilmektedir. Bir ayette mü'minleri bırakıp da kâfirleri kendilerine yakın dost, sırdaş ve işlerini havale edip, sığınacakları birer mercî edinenler için "...Onlar, izzet, şeref ve kuvveti o kâfirlerle birlikte olmakta mı görüyorlar?..."⁸¹ buyrulurken bir diğer ayette de Musa'ya karşı gösteriye katılan sihirbazların iplerini ve asalarını attıktan sonra "...Firavunun gücü (izzeti) ve kudretiyle elbette biz galip geleceğiz"⁸² diyerek izzet, şeref ve kuvveti gücü temsil eden Firavunun yakın olmakta gördükleri anlaşılmaktadır.

Kıssa bağlamında İsrailoğulları'ndan bazılarının Karun'a özenici ve imrenici tutumlarına bakıldığında onların da benzer duygular içinde buldukları, kölelik, hizmetçilik, fakirlik ve zillet gibi baş edemedikleri çatışma ve engeller yaşadıkları ve rahatsız oldukları bu hoş olmayan durumlardan kurtulmak için telafi mekanizması olarak özdeşim yolunu denedikleri görülmektedir.

56| db

Bireye, değer verdiği kimselere benzediği ve onlar gibi olduğu düşüncesini tattırarak rahatlatan özdeşimin⁸³ temelinde İsrailoğulları'nın kendisine uydukları Karun'un cazibe ve değeri yatmaktadır. Böyle durumlarda uyulanın uyanın gözündeki değeri devam ettikçe uyma davranışı da devam etmektedir. Bu değer kaybolursa, uyma davranışı da ortadan kalkmaktadır.⁸⁴ Nitekim Karun yere batırılınca onun bu durumunu gören kimselerin uyma davranışı kesilmiş, bu defa Karun gibi zengin olmadıklarına ve dolayısıyla onun gibi yere batırılmadıklarına sevinmişlerdir.

Halk sevinirken Karun'un üzülen taraf olmasının temelinde - aslında her iki taraf da mümin iken-Halkın kendilerine yapılan öğütleri dinlemesi, Karun'un ise kendisine yapılan öğütleri kulak ardı etmesi yatmaktadır. Bu öğütler nelerdi ve kimlere, niçin yapılmıştı? Bunları ahlaki öğütler, dini kurallar veya değerler başlığı

⁸⁰ Adler, *İnsan Tabiatını Anlama*, s. 264.

⁸¹ Nisa, 4/139.

⁸² Şuara, 26/44.

⁸³ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *İnsan ve İnsanlar*, (8. Baskı), Evrim Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1988, s. 70.

⁸⁴ Kağıtçıbaşı, *İnsan ve İnsanlar*, s. 69.

altında ele almak mümkün olabilir. Ancak bu çalışmada değer paylaşımı adı altında bu öğütlere yer verilecektir.

3-Değer Paylaşımı

Halk, bir kısım olumsuz tutum ve davranışları sebebiyle Karun'a düşüncelerini aktarıp öğütte bulunmuş; kendisiyle dini, ahlaki, ekonomik, bireysel ve toplumsal açıdan oldukça önemli olan değerleri paylaşmışlardır. Çok eski çağlarda yaşamış toplumların bireyleri arasında gerçekleşen bu paylaşımında bugün için de geçerli, standardı oldukça yüksek değerlerin dile geldiği görülmektedir. Bu durum, konuya bir de anlamı ve işlevleri yönüyle "değer" kavramı açısından bakmayı gerektirmektedir.

Değer kavramı, bir nesneye, varlığa ya da faaliyete, ruhsal, ahlaksal, toplumsal açıdan ya da estetik yönden tanınan önem ya da üstünlük derecesi⁸⁵ olarak tanımlanmaktadır. Değerler insanlar veya gruplar tarafından, toplumsal yaşamda rehber olması için neyin istenen, uygun, güzel, iyi veya kötü olduğu yönünde kültürel olarak tanınmış standartlardır. Bu açıdan değerler, genelleşmiş ahlaki ilkeler, benimsenmiş standart ve fonksiyonellik kazanmış inançlar olarak görülebilirler. Değerler olanı değil, olması arzulan durumu temsil eden normatif ilkelerden oluşurlar.⁸⁶

İşlevsel olarak değerler sosyal kontrol ve baskı araçları olarak görülebilirler. Kişileri kurallara uymaya yöneltmede de 'doğru' şeyleri yapmaya isteklendirmede de değerler etkin rol oynarlar. Değerler ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal normlara uymayan utanma ve suçluluk duygularının kolayca anlaşılabilmesini sağlarlar.⁸⁷ Ortak iyi, ortak doğru ve güzel olanı gösteren değerler, sadece bir değil, birden çok inancı kapsamaları sebebiyle inançtan daha yüksek zihinsel bir organizasyon olarak görülürler.⁸⁸

Kıssada kendi halkından bazılarının Karun'a öğütte buldukları, iyiliği emredip kötülükten sakındırarak kendisini uyardıkları görülmektedir. Değer paylaşımı olarak görülen bu durum, bir toplumun barış ve huzur içinde yaşayabilmesi ve hayatiyetini aynı şekilde sürdürebilmesi için önemli bir görevdir. Aksi takdirde top-

⁸⁵ Remzi Öncül, *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, MEB. Yay., İst., 2000, s. 281.

⁸⁶ Hasan Tutar, (Ed). *Davranış Bilimleri*, Seçkin Yay., Ankara, 2013, s. 326-327.

⁸⁷ Tutar, *Davranış Bilimleri*, s. 344.

⁸⁸ Tutar, *Davranış Bilimleri*, s. 335.

lumsal yozlaşma ve bir felakete sürüklenme kaçınılmaz olur. Nitekim bir ayette “Derken, kendilerine yapılan bütün hatırlatmaları ve verilen öğütleri tamamen kulak ardı ettiler. Biz de, kötülükleri önlemeye çalışanları kurtarıp, zulmü hayat tarzı haline getirenleri açıktan açığa yapıp durdukları bu taşkınlık ve haddi aşmalarından ötürü derdest ettik ve yoksulluk azabıyla kıvrandırdık.”⁸⁹ buyrulurken bir hadiste de, “...ya iyiliği emreder, kötülüğü yasaklarsınız ya da Allah size azap gönderir, (gönderir de) dua edersiniz; artık duanız kabul edilmez.”⁹⁰ buyrulmaktadır. Bir diğer hadiste de “Allah, bazı insanların günahı sebebiyle umuma azap etmez. Ancak onlar kendi aralarında olumsuz davranışların işlendiğini görür de, ona mani olmaya güçleri varken mani olmazlarsa, işte o zaman azaba maruz kalırlar.”⁹¹ buyrulmuştur. İşte bu referanslar toplum içinde birey olsun, grup olsun olumsuz tutum ve davranışlarda bulunanların uyarılarak olumlu tutum ve davranışlara yönlendirilmelerinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Karun kıssasında anlatılan ve yaşanan süreçler konunun önemini teyit etmektedir. Aslında bu görevin ifası toplumdaki bazı fertler tarafından yerine getirilince toplumun diğer kısmı da sorumluluktan kurtulmaktadır. Nitekim halkın bir kısmı Karun’a öğütte bulunmuş ve diğer taraftan da Karun’a özenenlere kendilerine gerçeğin ilmi verilen kimseler öğütte bulunmuştur. Sonuç olarak öğüt veren ve kendilerine yapılan öğüdü tutan halk kurtulurken Karun helak olmuştur. Aksine hiçbir kimse olumsuzluklara müdahale etmeseydi ve böylece toplum için farz-ı kifaye olan meseleler savsaklansaydı, bunun cezası bütün topluma gelirdi. Bir fitneden sakının ki, içinizde yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz⁹² ayeti de bu gerçeği ifade etmektedir.⁹³

58| db

Kıssada gelişen olaylar çerçevesinde iki ayrı grupla bilgi ve tavsiye paylaşımı şu şekilde gerçekleşmiştir: 1-Karun’a Yapılan Tavsiyeler ve 2-Karun’a Özenenlere Yapılan Tavsiyelerdir

3.1-Karun’la paylaşılan değerler

Karun’un servetinin çokluğuna, ihtişamına aldanıp özenmeyen mümin kimseler Karun’u uyarıp öğütte bulunmuşlar, onunla olduk-

⁸⁹ A’râf, 7/165.

⁹⁰ Tirmizi, Fiten, 9; Müsned, 5/388.

⁹¹ Ebû Davud, Melâhim, 17.

⁹² Enfal, 8/25.

⁹³ Ünal, *Kur’an Meali*, s. 43.

ça önemli bazı insani, dini ve ahlaki değerleri paylaşmışlardır. Paylaşılan değerler ayetlerdeki⁹⁴ sırasına göre şunlardır:

- 1-Servetinle gururlanıp şımarma, Allah şımaranları sevmez,
- 2-Allah'ın ihsan buyurduğu servetle Âhiret yurdunu kazanmaya çalış,
- 3-Dünyadan da nasibini unutma,
- 4-Allah sana nasıl ihsanda bulunmuşsa, sen de başkalarına bulun,
- 5-Ülkede bozgunculuk çıkarma, Allah bozguncuları sevmez.

3.1.1-Servetinle gururlanıp şımarma

Halkı tarafından Karun'a yapılan öncelikli eleştiri ve aynı zamanda tavsiye şımarılmamasıdır. Şımarılmak, bireyin kendisine yöneltilen sevgi, saygı veya değerden cesaret alarak yersiz ve aşırı davranışlarda bulunmasıdır.⁹⁵ Karun'un şımarıklığı, sahip olduğu hazinelerinin çokluğuyla gururlanması, hazineleri kendi çabasıyla elde ettiğini iddia edip ilâhî iradeye karşı duyarsızlaşması, kendini gereğinden fazla beğenip halkına karşı büyüklükten söz dinlemez ve kural tanımaz hale gelmesidir.⁹⁶ Karun kişisel bilgi ve yeteneğiyle elde ettiğini söylediği servetine yoğunlaşınca yapması gereken bireysel, toplumsal, dini, ahlaki ve ekonomik birçok önemli görevleri göz ardı etmiştir. Bu sebeple bilişsel dünyasını servetinin cazibesine kaptıran Karun'a tamamen servetine yoğunlaşmaması ve sonuçta sahip olduğu bu imkânlarla küstahlaşıp şımarılmaması gerektiği zira Allah'ın şımaranları sevmediği hatırlatılıyor. Böylece halk, servetin cazibesine kapılıp kendinden geçercesine sevinen, mal varlığı ile övünüp malın kendisine verdiği güçle büyüklükten insanları küçük gören Karun'u küstahları sevmeyen yüce Allah'a döndürmeye çalışıyor.⁹⁷

3.1.2-Allah'ın ihsan ettiği servetle âhiret yurdunu kazanmaya çalış

Halk paylaştığı bu değerle Karun'un dikkatini kapıldığı dünya cazibesinden daha önemli bir olguya, ahirete yönlendirmekte ve

⁹⁴ Kasas, 28/76-77.

⁹⁵ Eren, *Türkçe Sözlük*, s. 1384.

⁹⁶ Abdurrahman Kasapoğlu, "İnkârcıların Bir Karakter Özelliği Olarak Şımarıklık", *Hikmet Yurdu*, İst., 2009, c. 2, sayı 3, s. 200.

⁹⁷ Seyyid Kutub, *Fi Zilâl-il Kur'an*, c. IIX, s. 125.

Allah'ın kendisine lütfettiği her bir şeyle ahiret hayatına yoğunlaşmasını önermektedir. Bu aynı zamanda nimetleri ahiret yurdunu kazandıracak şekilde kullanmak ve harcamak; ahiret hayatını kaybettirecek şekilde tüketmemek, haram yollarda ve şekillerde kullanmamak gerektiğini de göstermektedir.⁹⁸ Bu mesaj Karun'un Allah'ın lütfettiği akıl, idrak, bilgi, bilinç, duygu, düşünce, vicdan, sıhhat, servet, evlat, makam, mevki ve itibar gibi her bir nimetle ahirete yoğunlaşmasını ve ahiret hayatını kazanmasını içermektedir. Ancak Karun bu öğüde kulak asmadı kibirlendi, böbürlendi, elinin altındaki her şeyi sadece ve sadece kişisel bilgi ve yetenekleriyle, bireysel çabasıyla elde ettiğini iddia etti.

3.1.3-Dünyadan da nasibini unutma

Yoğun bir şekilde ahirete yönlendirilen kişinin endişeye kapılması, adeta son duasını yapması istenen bir kimsenin yaşadığı gibi bir psikolojiye kapılması söz konusu olabilir. İşte bu noktada halk Karun'la üçüncü önemli değeri paylaşarak kendisini dünya-ahiret ikilemi içinde kalmaması için dengeli olmaya davet etmiştir. Bu öneri bir önce paylaşılan değerle birlikte düşünüldüğünde ayetlerde servet sahibi olmanın yasaklanmadığı görülecektir. Bununla birlikte bireyin aklını dünya servetiyle meşgul etmesinin hoş karşılanmadığı da anlaşılmaktadır.

Paylaşılan bu son iki değerde dünya ve ahiret dengesinin önemi vurgulanmaktadır.⁹⁹ Dünyaya, dünyanın kıymeti kadar, ahirete de ahiretin kıymeti kadar değer vermeyi öneren öğütler, bir taraftan servet sahiplerinin benliğini ahirete yönlendirirken diğer taraftan da hayatı ihmal edip bağlarını zayıflatan mistikler gibi dünya nimetlerinden el-etek çekmelerine engel olmakta, insan hayatında bir denge ve bir ahengin bulunmasını önermektedir.¹⁰⁰

3.1.4-Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de başkalarına ihsan et

Ayette yer alan "ihsan" sözünün karşılığı iyiliktir. Davranış boyutuyla ilgili bir kavram olarak "ihsan", bireyin yaptığı her işi, özel-

⁹⁸ Salih Halidi, *Kur'an Öyküleri-I*, (2. Baskı), çev.: İbrahim Sarmış, Kitap Dünyası Yay., Konya, 2005, s. 168.

⁹⁹ Abdullah b. Amr'dan hadis olarak algılanan gelmiş "Sanki ebedi olarak yaşayacakmış gibi dünya için çalış; yarın ölecekmiş gibi de ahiretin için çalış." şeklindeki sözünün kaynakları ve değerlendirilmesi için bkz.: Nihat Dalgın ve Yunus Macit, *Kültürümüzü Şekillendiren Hadisler*, Etüt Yay., Samsun, 2007, s. 213.

¹⁰⁰ Kutub, *Fî Zılâl-il Kur'an*, c. IIX, s. 125.

likle ibadetleri Allah'ı görüyormuşçasına yapması; o her ne kadar Allah'ı görmese de Allah'ın kendisini sürekli gördüğünün bilinci içinde davranması, her sözünde, duygu, düşünce, tutum ve davranışlarında Allah'ın gözetimi altında olduğunun bilincinde olması¹⁰¹ anlamına gelmektedir. Karun'a gelince o şişirilmiş benliği, narsist kimliği ve başkalarını düşünmekten aciz kalacak kadar derinden yaşadığı bilişsel bozukluğu sebebiyle empatik tutum ve davranış sergileme yetisini kaybetmiştir.¹⁰² Paylaşılan değerler ise onu normal kişiliğe yönlendirmekte, diğer taraftan da kendisini başkalarıyla kıyaslayacak veya başkalarını anlamada ölçüt olarak alacak normal bir benlik algısı inşa etmeyi ve böyle bir seviyeyi tutturmayı amaçlamaktadır.

Karun'la paylaşılan değere tekrar döndüğümüzde ona, 'Allah sana nasıl iyilikte bulundu, seni nasıl gördü, gözetti ise sen de öylece başkalarına iyilikte bulun, başkalarını görüp gözet şeklinde' özlü bir tavsiyede bulunulduğu anlaşılmaktadır. Bu değer, diğerkâmlığa çağrı ve aynı zamanda diğerkâmlık (duygusunun) eğitimi olarak da görülebilir. Bilindiği gibi diğerkâmlık beklentiye girmeden başkalarının iyiliğini isteme ve başkalarına faydalı olma eğilimini ifade eden ahlaki bir özelliktir ve kişinin başkalarının yararını da kendi yararı kadar gözetmesidir.¹⁰³ Karun'la paylaşılan bu değeri vefa duygusu açısından da değerlendirmek mümkündür. Vefa, iyilik yapmayı unutmamak, gördüğü yardımları hatırdan çıkarmamaktır.¹⁰⁴ İşte bu değerle Karun'a servet ve nimetleri kendisine meccanen veren Allah'ın lütuflarını unutmuyarak vefa göstermesi gerektiği hatırlatılmakta, iyiliğin karşılığının da ancak bir iyilik olabileceği düsturundan hareketle niçin diğerkâmlık göstermesi gerektiğinin gerekçesi ikna edici bir yöntemle anlatılmaktadır.

3.1.5-Ülkede bozgunculuk çıkarma

Halkın Karun'la paylaştığı öğütler evrensel değerlerdir. Hem bireysel hem de toplumsal açıdan dengeli, ahenkli ve sağlıklı bir ya-

¹⁰¹ Ünal, Kur'an Meali, s. 1414.

¹⁰² Empati melekesinin eksikliği yani başkalarının ne hissettiğini bilebilmedeki eksiklik önemli bir gösterge olarak suç işleyen psikopatlarda, ırz düşmanlarında, çocuklara sarkıntılık yapan sapıklarda vb. görülür. Ahlâkî davranışın kökleri ile empati arasında da bir ilişki kurulur. Çünkü, acı çeken, tehlikede olan veya bir mahrumiyet içinde bulunan potansiyel kurbanlara, empati göstererek sıkıntılarını paylaşmak, insanları, onlara yardımcı olmaya sevk eden bu duygu sayesinde olabilmektedir (Daniel Goleman, *Duygusal Zeka*, çev.: Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yay., İst., 2000, s. 126-137).

¹⁰³ Hökelekli, *İnsani Değerler*, s. 243-4.

¹⁰⁴ Tarhan, *Duyguların Dili*, s. 117.

şam için olmazsa olmaz değerlerdir. Bu değerler göz ardı edilince Karun hem kişilik olarak normalin dışına çıkacak, hem de elindeki imkânlar sayesinde, makam, mevki, itibar ve servetiyle toplumda bozulma ve bozgunculığa sebep olacaktır. İşte bunun için halk önce öğütlerini sıralamış, ardından da bozgunculuk sebebi olacak her türlü tutum ve davranıştan vazgeçmesini istemiştir. Ayette yer alan “fesad” kavramı “bozulmak, çürümek; sağduyudan sapmak” gibi anlamlara gelir. Değişik ayetlerde de “yeryüzünde fitne uyandırıp, insanların durumunu ve yaşama yollarını doğruluktan saptırmak, dini ve dünyevi çıkarları zedelemek” anlamında kullanılmıştır.¹⁰⁵

Karun’un ülkede bozgunculuk yapması nasıl olur? Bu Karun’un Allah’ın kendisini gözettiğini göz ardı ederek ve ahiret hayatını hesaba katmaksızın nimetlerden dilediği gibi ve sınırsızca tüketerek, azgınlaşıp halka zulmetmesiyle olur. İnsanların içine kin, nefret, kıskançlık ve çekememezlik duyguları dolmasına sebep olmakla olur.¹⁰⁶ Karun bütün bu olumsuz tutum ve davranışları sergiliyor ve toplumu için gerçekten iflah olmaz bir bozguncu rolünü oynuyordu.

62 | db

İşte böyle davrananları yani bozgunculuk yapanları Allah sevmez.

Kendisine yapılan uyarılar karşısında Karun tek bir cümleyle “Bu servet bana verilmişse, sahip olduğum bir bilgi sebebiyle verilmiştir.”¹⁰⁷ diyerek beklenmeyen tepkiyi göstermiştir. Bu sözler Kutub’un yaklaşımıyla nimetin kaynağını ve veriliş hikmetini unutan, gözü hiçbir şeyi görmeyen, malın çekiciliği ile aldanan ve dolayısıyla zenginliğin kör ettiği muhakemesi bozuk kibirli birinin psikolojisini yansıtmaktadır.¹⁰⁸

3.2-Karun’a özenenlere yapılan tavsiyeler

Karun’un kendisini uyaranlara “Bu servet bana verilmişse, sahip olduğum bir bilgi sebebiyle verilmiştir” şeklindeki tepkisi onun psikopatolojik zenginlik algısını ortaya koymaktadır. Bununla beraber o, sadece sözle yetinmemiş, bir gün halkının karşısına bütün şatafat ve debdebesiyle çıkmış ve dünya hayatına imrenen bir kısım insan-

¹⁰⁵ Ünal, *Kur’an’da Temel Kavramlar*, s. 306.

¹⁰⁶ Zaim’e göre birey gelirini hayra sarf edince, fakirin nezdinde itibarı artar, sınıf mücadelesi ve nefret, yerini insanlar arası ahenk ve sevgiye bırakır. Bkz.: Sabahattin Zaim, “İktisadi Faaliyetlerde İslami Davranış Tarzı”, *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İst., 1978, c. VII/1-2, s. 235.

¹⁰⁷ Kasas, 28/76.

¹⁰⁸ Kutub, *Fî Zılâl-il Kur’an*, c. IIX, s. 126.

ların “Keşke, bizim de Karun’a verilen servet gibi servetimiz olsaydı! Adam ne kadar da talihliymiş!”¹⁰⁹ demelerine sebep olmuştu. Karun’a imrenip özentili duyanlar ise kendilerine gerçeğin ilmi verilenler tarafından¹¹⁰ ikaz edilip uyarılmışlardır. Bu ikazlar şunlardır:

-İman etmek ve yararlı iş yapmak

-Sabırlı olmak

-Sonuç: Bu konularda başarılı olanlar Allah tarafından hazırlanan ve daha hayırlı olan mükâfata kavuşturulacaklardır.

3.2.1-İman etmek ve yararlı iş yapmak

Karun’un serveti ve ihtişamı karşısında komplekse düşerek onun gibi olmayı hayırlı bir şey zanneden kimselerle paylaşılan en kapsamlı değer iman edip yararlı işler yapmayı tavsiye etmek olmuştur.

İman ve imanın gerektirdiği davranış yani bütün boyutlarıyla dini hayatla uyumlu bir yaşam bireyleri olgunlaştırır. Böyle kimselerin özelliği, imanlarının yalnız gönüllerinde ve dillerinde kalması, bütün hislerine, akıllarına, varlıklarına işleyerek iradelerine sahip olmasıdır. Bu kimseler yaptıkları işleri iman ve inançlarına, Allah’ın rızasına ve indirdiği hükümlerine uygun, hak ve hayır olduğuna inanarak yapan kimselerdir.¹¹¹ Zaten her insan, “inandığı değerlerin normlarına göre yaşamak ister. Eğer bunu başarır, hem bilişsel hem de duygusal dünyasıyla davranışları uyumlu bir birey sıfatıyla kendi içinde tutarlı olduğunu düşünür ve kendisiyle barışık olur. Dinin istediği de budur.”¹¹² İşte kendilerine ilim verilenler Karun’a imrenip özenenleri uyarırlarken karşılaştıkları olumsuzluklarla, mahrumiyetlerle, sıkıntı ve problemlerle hayal dünyalarında yüceltikleri Karun’a imrenerek, onunla özdeşleşerek değil de iman ve imanla uyumlu tutum ve davranış yaşayan kimseler olarak baş edebileceklerini söylemişlerdir.

3.2.2-Sabırlı olmak

Karun kıssası bağlamında paylaşılan son değer sabırdır. Sabır, bireyin dürtülerini, arzu ve isteklerini kontrol altında tutabilmesi,¹¹³

¹⁰⁹ Kasas, 28/79.

¹¹⁰ Kasas, 28/80.

¹¹¹ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, c. IX, s. 431.

¹¹² Hasan Kayıklık, *Din Psikolojisi*, Karahan Kitapevi, Adana, 2011, s. 205.

¹¹³ Mevdûdî, *Tefhimu’l Kur’an*, s. 187.

alışageldiği durumlara aykırı, dengesini sarsıcı, acı ve sıkıntı verici olaylar karşısında direnç göstermesi ve katlanması demektir.¹¹⁴ Farklı bir yaklaşımla sabır, bireyin yaşadığı olumsuzluklara ve uğradığı kayıp ve zararlara tahammül edebilmesi, az olsa bile helâl yoldan kazandığına kanaat etmesi, bozgunculara gıpta etmemesi, kıskançlık göstermemesi ve Allah'ın kendisine bahsettiği nimetlerin daha hayırlı olduğunu düşünerek huzur bulmasıdır.¹¹⁵ Böylesine bir sabır bireylere karşılaştıkları veya karşılaşılabilecekleri olumsuz her bir durumla, engel ve çatışmalarla baş edebilme gücü kazandırır. Bu sebeple Karun'un serveti ve ihtişamı karşısında eziklik duyan, komplekse düşüp onun yerinde olmayı hayırlı bir şey sanan halk, bilgili kimseler tarafından iman ve imanın gerektirdiği tutum ve davranışlarda bulunmakla ve sabır duygusuyla eğitilmişlerdir.

3.2.3-Allah'ın mükâfatı

Allah'ın mükâfatı, insan tarafından Allah'ın koyduğu sınırlar içinde sarf edilmiş emek ve gayretin bir sonucu olarak kazanılan dünya ve ahiret nimetleridir.¹¹⁶ İman edip de imanın gerektirdiği davranışlarda bulunanlar, yararlı iş yapanlar ve sabırlı olanlar bu tutum ve davranışlarının karşılığı olarak Allah tarafından hazırlanan daha hayırlı mükâfata kavuşacaklardır.

İnananların ömür denem fani sürecin ötesine ilgileri ve oradan beklentileri vardır. Onun için bir mümini sadece dünyanın vadettikleri tatmin edememekte, o ahiret hayatı için de mütevazı bir şekilde ümit ve beklentisini sürdürmektedir. Aslında bu doğal bir ihtiyaçtır ve bunun da tatmini gerekir. İşte burada bilgili kimseler, iman edip de imanlarının gerektirdiği davranışlarda bulunanların ve sabırlı olanların bu tutum ve davranışlarına karşılık olarak Allah tarafından paha biçilmez bir mükâfatla payelendirileceklerini bildirerek Karun'un servet ve ihtişamını hayırlı sanıp aldanan kimseleri eğiterek gerçekleri görmelerini sağlamışlardır.

B-Sonuç

Zenginlik arzusu doğal karşılanması gereken bir tutumdur. Kısada Karun'un dillere destan hazinelerine vurgu yapılmış ama hazinelere sahip olması yadigarlanmamış; zenginlik olgusuna negatif

¹¹⁴ Hökelekli, *İnsani Değerler*, s. 243-4.

¹¹⁵ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'an*, s. 187.

¹¹⁶ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'an*, s. 187.

yaklaşılmamış; sadece zenginliğin kişisel olarak olumsuz tutum ve davranışlara, değer yitimine gerekçe oluşu tenkit edilmiştir.

Evrensel, dini, ahlaki ve ekonomik değerler açısından servet düşmanlığı yapılamaz, mala kötü gözle bakılamaz; yine bu değerlerin ortaya koyduğu ölçüler içinde servetten özgürce istifade edilebilir.

Karun'un serveti ondaki cimrilik ve şımarma duygusunu güdülemiştir. Böylece o, sadece dünya hayatının süs ve şatafatı gibi geçici şeylerle mutlu olacağına inanarak yanılmıştır.

Karun, ekonomik üstünlüğünden hareketle büyülenme duygusuna kapılmış, küçük gördüğü halkına tepeden bakacak kadar yabancılaştırmış, elindeki servetin sırf kişisel bilgi ve çabasının ürünü olduğu düşünce ve saplantısıyla egosu şişik bir kişilik sergilemiştir.

Karun'un benliğini saran hırs ve tamah duygusu gibi sahip olduğu zenginliği de sürekli dünya malı odaklı düşünmesine sebep olmuş, kişisel olarak normal görüp normal yaklaştığı bir seri olumsuz duygu ve düşünceler Karun'u içinden çıkamayacağı bir yığın negatif tutumlar içine çekmiştir.

Karun içinde yaşatıp büyüttüğü bir düzine olumsuz duygu ve düşüncelerin benliğini saran etkisiyle alkollü sürücünün kontrolünü kaybetmesi gibi pozitif değer algısını yitirmiş, içinde bulunduğu bu tutumun doğal sonucu olarak yaşadığı bir seri ihlallerle yolunu kaybetmiştir.

Psikopatolojik kişilik belirtileri gösteren Karun, sahip olduğu serveti nedeniyle içindeki büyülenme, böbürlenme ve gururlanma duygusunu bastıramamıştır. Buna bağlı olarak o, sürekli başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğü saplantısı ile uğraştığından ve daha çok başkaları üzerinde bıraktığı izlenimle ilgilendiğinden dolayı gerçeklik duygusunu ve hayatla bağlantısını yitirmiştir.

İsrailoğulları'ndan bazıları yaşadıkları çaresizlik duygusu ve içinden çıkamadıkları aşağılık kompleksiyle baş edebilmek için iç dünyalarında büyüttükleri ve olumlu bir imaj olarak algılayıp yücelttikleri Karun'un bireysel ve toplumsal çekiciliği karşısında onunla özdeşleşerek tatmin olmayı denemişler ve hayal dünyalarında Karun'la yakınlık içine girmişlerdir.

Her tür dini ve kültürel farklılıkların ötesinde bireylere iyi, doğru ve güzel olanı gösteren ortak değerler, sadece bir değil, birden

çok inancı kapsamaları sebebiyle inançtan daha yüksek zihinsel organizasyonlardır. Halkı da Karun'a evrensel değerlerin diliyle hitap etmişlerdir. Bu durumda Karun'a öğüt veren ve kendilerine yapılan öğüdü tutan halk kurtulurken Karun helak olmuştur.

Evrensel insani değerlerin paylaşıldığı ayetler genel olarak Allah'ın nimetlerinin, özel olarak da servetin nasıl kullanılması gerektiğini göstermekte, bireyin hem kendisinin hem de başkalarının mutluluğu için servetini nasıl kullanacağı ve Allah'a kulluk için, hoşnutluğunu ve cennetini kazanmak için nasıl harcanması gerektiğini öğretmektedir.

Duygu ve düşünceleri sadece dünya hayatıyla sınırlı olan bir kısım insanlar Karun'un serveti ve ihtişamı karşısında çelişki, yanılğı ve tutarsızlık göstermişlerdir; Karun'un yerin dibine geçirilmesi gibi somut bazı olaylar gözleri önünde cereyan etmedikçe yanılğlarının farkına varamamışlardır.

İhsan, bireyin yaptığı her işte, her söz, davranış ve duyguda Allah'ın gözetimi altında olduğunun bilincinde olmasıdır. Sabır ise bireyin dürtülerini, arzu ve isteklerini kontrol altında tutabilmesidir.

Kaynakça

- Açıkgöz, Özkan, "Toplumsal Zihniyet Olgusu ve İktisadi Gelişme İle İlgisi", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, İst., 2005, sayı 32, ss. 91-123.
- Adler, Alfred, *İnsan Tabiatını Anlama*, çev.: Ayda Yörükân, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İst., 2003.
- Altıntaş, Hayrani, "Psikoloji Sözlüğü Üzerine Küçük Bir Deneme", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1987, c. XXIX, ss. 241-262.
- Aslan, Hasan, "Dini Tutumlar ve Kalkınma", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Elazığ, 2010, c. 15/1 ss.139-161.
- Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, İst., Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988, c. IV.
- Atkinson ve Hilgard, *Psikolojiye Giriş*, çev.: Öznur Öncül ve Deniz Ferhatoğlu, Arkadaş Yay., Ankara, 2012.
- Bayraklı, Bayraktar, *Kur'an Tefsiri*, İst., Bayraklı Yay., 2007, c. XIV.
- Budak, Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2009.
- Cüceloğlu, Doğan, *İnsan ve Davranış*, (17. Baskı), Remzi Kitapevi, İst., 2008.
- Çelik, İbrahim, "Mele", *DİA*, TDV Yay., İst., 2004, c. IXXX.
- Dalgın, Nihat ve Macit, Yunus, *Kültürümüzü Şekillendiren Hadisler*, Etüt Yay., Samsun, 2007.
- Eren, Hasan, (Ed) *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 1998.
- Eren, İsmail, *Din-Ekonomi İlişkisi: İslam'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı İçerisinde İnfak Kurumunun Oluşum Sürecinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Isparta, 2013.

- Eser, Rüya ve Toigonbaeva, Davletkan, "Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak Davranışsal İktisat", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Eskişehir, 2011, c. 6, s.1, ss. 287-321
- Geçtan, Engin, *Normaldışı Davranışlar*, Remzi Kitapevi, İst., 1995.
- Geçtan, Engin, *İnsan Olmak*, Metis Yay., İst., 2006.
- Goleman, Daniel, *Duyusal Zeka*, çev.: Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yay., İst., 2000.
- Halidi, Salih, *Kur'an Öyküleri-I*, (2. Baskı), çev.: İbrahim Sarmış, Kitap Dünyası Yay., Konya, 2005.
- Harman, Ömer F, "Firavun", *DİA*, TDV Yay., İst., 1996, c. XIV.
- Harman, Ömer F, "Mûsâ", *DİA*, TDV Yay., İst., 2006, c. XXXI.
- Hoffer, Eric, *Kesin İnançlılar*, çev.: Erkil Günür, İm Yay., İst., 2005.
- Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, TDV Yay., Ankara, 2008.
- Hökelekli, Hayati, *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Yay., Bursa, 2008.
- Hökelekli, Hayati, (Ed). *Din Psikolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir, 2011.
- Hökelekli, Hayati, *İnsani Değerler*, Dem Yay., İst., 2013.
- İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Dini ve Ahlaki Kavramlar*, Çev.: Selahattin Ayaz, Pınar Yay., İstanbul, 2011.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *İnsan ve İnsanlar*, (8. Baskı), Evrim Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1988.
- Kara, Necati, *Hz. Musa, Firavun ve Yahudiler*, Seha Neşriyat, İst., 1989.
- Karaca, Faruk, *Din Psikolojisi*, Trabzon, 2011.
- Kasapoğlu, Abdurrahman, "İnkârcıların Bir Karakter Özelliği Olarak Şımarıklık", *Hikmet Yurdu*, İst., 2009, c. 2, s. 3, ss. 181-206.
- Kayıklık, Hasan, *Din Psikolojisi*, Karahan Kitapevi, Adana, 2011.
- Kutub, Seyyid, *Fî Zülâl-il Kur'an*, çev.: Salih Uçan ve Vahdettin İnce., Dünya Yay., İst., 1991, c. IIX.
- Kuzgun, Şaban, "Haman", *DİA*, TDV Yay., İst., 1997, c. XV.
- Mevdûdî, Eb'ul A'lâ, *Tefhimu'l Kur'an*, çev.: Muhammed Han Kayani vd., İnsan Yay., c. IV, İst., 1987.
- Öncül, Remzi, *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, MEB. Yay., İst., 2000.
- Öztürk, Orhan, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Nobel Tıp, Ankara, 2001.
- Peker, Hüseyin, *Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları*, Eser Matbaası, Samsun, 1991.
- Peker, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yay., İst., 2008.
- Pullu, Kazım, *Kur'an-ı Kerim'de Mevcut İsim, Künye ve Lakaplar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007.
- Réynaud, Pierre-Louis, "İktisadi Psikoloji ve Maliye", çev.: Nafia Somel, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi*, İst., 1966, sayı 12, ss. 19-26
- Sayı, Ali, *Firavun, Hamân ve Karun Karşısında Hz. Musa*, İz Yay., İst., 1992.
- Songar, Ayhan, *Psikiyatri*, (4. Baskı), Serhat Dağıtım, İst., 1980.
- Şentürk, Habil, *Din Psikolojisine Giriş*, İz Yay., İst., 2010.
- Tarde, Gabriel, *Ekonomik Psikoloji*, çev.: Ö. Doğan, Öteki Yay., Ankara, 2004.
- Tarhan, Nevzat, "Büyüklik Hastalığı", *Kuran Mesajı İlimi Araştırmalar Dergisi*, İst., 1998, s. 10, ss. 57-59
- Tarhan, Nevzat, *Duyuların Dili*, Timaş Yay., İst., 2008.
- Tutar, Hasan, (Ed). *Davranış Bilimleri*, Seçkin Yay., Ankara, 2013.
- Ülgener, Sabri, "İktisadi Hayatta Zihniyetin Rolü ve Tezahürleri", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, İst., 1940-1941, c. II, no: 3-4, ss. 351-380
- Ünal, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, Beyan Yay., İst., 1986.
- Ünal, Ali, *Kur'an'ı Kerim ve Açıklamalı Meal*, Defne Yay., İst., 2008.
- Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İst., (Trs), c. VI ve IX.

- Zaim, Sabahattin, "İktisadi Faaliyetlerde İslami Davranış Tarzı", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İst., 1978, VII/1-2, ss. 227-241.
- Ziyalar, Adnan, *Sosyal Psikiyatri*, İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği Vakfı Yay., İst., 1980.

